

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2015-2017

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Pavla Kelichová

Dokazování v civilním procesu

Praha 2017

Vedoucí diplomové práce:

Doc. PhDr. JUDr. Jakub Rákosník Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED (PART TIME) STUDIES

2015-2017

DIPLOMA THESIS

Pavla Kelichová

Evidence in civil proceedings

Prague 2017

Diploma Thesis Work Supervisor:

Doc. PhDr. JUDr. Jakub Rákosník Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 17.2.2017

Pavla Kelichová

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu Doc. PhDr. JUDr. Jakubu Rákosníkovi Ph.D. za vedení diplomové práce a pomoc při jejím zpracování.

Anotace

Tématem mé diplomové práce je „Dokazování v civilním procesu“. Toto téma jsem si vybrala proto, že dokazování je jednou z hlavních částí civilního procesu a má přímý vliv na rozhodnutí soudu ve věci. Soud je povinen rozhodnout ve věci na základě skutkových poznatků, které v průběhu dokazování získává. Cílem této práce je obecné seznámení s procesním dokazováním a vysvětlení celého procesu dokazování, od základních pojmů, procesních zásad, důkazních prostředků, až po samotný průběh dokazování. Diplomová práce je rozdělena do pěti kapitol, které se blíže zabývají procesním dokazováním. Primárně se tato práce zabývá sporným řízením, na odlišnosti nesporného řízení je zde poukázáno.

První kapitola se zabývá obecným výkladem procesního dokazování. Tato kapitola je rozdělena do šesti podkapitol. V první jsou definovány základní pojmy. Druhá podkapitola se zabývá otázkou skutečnosti a práva. Třetí podkapitola pojednává o důkazních prostředcích a zahrnuje v sobě vysvětlení právní domněnky. Čtvrtá podkapitola nazvaná Usnadnění dokazování, řeší tzv. prejudiciální otázku a úvahu soudu. Pátá se zabývá předmětem dokazování a skutečnostmi, které předmětem dokazování jsou, a které nikoliv. Šestá podkapitola definuje základní rozdíly mezi sporným a nesporným řízením.

Druhá kapitola pojednává o zásadách, které ovlivňují dokazování v civilním procesu.

Třetí kapitola popisuje procesní povinnosti a břemena účastníků řízení v rámci dokazování v civilním procesu.

Čtvrtá kapitola rozebírá jednotlivé důkazní prostředky, které jsou uvedeny v ustanovení § 125 občanského soudního řádu.

Pátá kapitola se zabývá samotným průběhem dokazování v civilním procesu. Tato kapitola se dále dělí do čtyř podkapitol, ve kterých jsou zachyceny konkrétní fáze procesního dokazování. První podkapitola se zaměřuje na navrhování důkazů.

Druhá se zabývá opatřováním důkazů. Třetí podkapitola pojednává o provádění důkazů soudem. Čtvrtá podkapitola se zabývá hodnocením důkazů soudem.

Klíčová slova

Civilní proces, dokazování, dokazování v civilním procesu, soud.

Annotation

The topic of my thesis is called “Evidence in civil proceedings“. I chose this topic because evidence is one of the main parts of civil process and has a direct influence on the decision of the court in the case. The court shall decide the matter on the basis of the facts that evidence obtained in the course. The aim of this task is general introduction to the procedural evidence and explanation of the entire process of inquiry, from basic concepts, principles of procedural law, evidence, to the actual course of inquiry. The thesis is divided into five chapters, which are closely involved in the process evidence. Primarily, this work deals with contentious proceedings, the differences in non-contentious proceedings is suggested here.

The first chapter deals with the general interpretation of the process of inquiry. This chapter is divided into six sections . The first defines the basic concepts. The second subchapter deals with the question of fact and law. The third subchapter discusses the evidence means and includes an explanation of the legal presumption. The fourth section, entitled Facilitating evidence, solves so called prejudicial question and the consideration of the court . The fifth deals with the subject of evidence and facts that are the subject of evidence and which are not. The sixth sub-chapter defines the basic differences between the disputed and undisputed control.

The second chapter discusses the principles that affect the evidence in a civil trial.

The third chapter describes the procedural obligations and burdens of the parties in the context of evidence in a civil trial.

The fourth chapter discusses the different means of proof listed in § 125 of the Civil Procedure Code.

The fifth chapter deals with the actual process of evidence in a civil trial. This chapter is divided into four chapters, which are captured in a specific phase of the process of inquiry. The first subsection focuses on designing evidence. The second is concerned with obtaining evidence. The third subchapter discusses the implementation

of evidence by the court . The fourth section deals with the evaluation of the evidence by the court.

Keywords

Civil proceeding, court, evidence, evidence in civil proceedings.

ÚVOD	11
1 OBECNÉ VÝKLADY PROCESNÍHO DOKAZOVÁNÍ	13
1.1 Pojem procesního dokazování	13
1.2 Skutečnost a právo	17
1.3 Důkazy a důkazní prostředky	18
1.4 Usnadnění dokazování	21
1.5 Předmět dokazování.....	23
1.6 Rozdíly mezi sporným a nesporným řízením	26
2 ZÁSADY V PROCESNÍM DOKAZOVÁNÍ	28
2.1 Zásada projednací a vyšetřovací	28
2.2 Zásada materiální a formální pravdy	29
2.3 Zásada koncentrace řízení a jednotnosti řízení	31
2.4 Zásada volného hodnocení důkazů a zásada legální teorie důkazní	31
3 POSTAVENÍ SOUDU A POSTAVENÍ ÚČASTNÍKŮ V PROCESNÍM DOKAZOVÁNÍ	33
3.1 Procesní povinnosti a břemena v důkazním řízení	34
3.2 Důkazní břemeno	37
4 DŮKAZNÍ PROSTŘEDKY	39
4.1 Výpověď svědka	40
4.2 Výslech znalce a znalecký posudek	45
4.3 Zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob	52
4.4 Důkaz listinou	53
4.5 Ohledání.....	60
4.6 Výslech účastníků	63
4.7 Ostatní důkazní prostředky	66
5 PRŮBĚH DOKAZOVÁNÍ	67
5.1 Navrhování důkazů	67
5.2 Opatřování důkazů.....	70
5.3 Provádění důkazů.....	72
5.4 Hodnocení důkazů	75

ZÁVĚR	78
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	81

ÚVOD

Tématem této diplomové práce je dokazování v civilním procesu. Civilním procesem se rozumí zákonem upravený postup soudů, ve kterém soudy poskytují ochranu soukromým právům a právem chráněným zájmům fyzických a právnických osob. Práva vzniklá soukromým právem jsou upravena zejména v zákonech o občanském, obchodním, pracovním a rodinném právu.

Civilní proces je složitým systémem postupů, kterými se realizují právní vztahy vzniklé soukromým právem hmotným. Aby soud mohl takovýmto právním vztahům poskytnout ochranu, musí nejprve zjistit určité skutečnosti, na kterých jsou tato práva založena. Poznatky o těchto skutečnostech soud získává během procesního dokazování. Z tohoto důvodu je procesní dokazování nejdůležitější částí civilního procesu, protože právě prostřednictvím procesního dokazování soud získává podklad pro své rozhodnutí, kterým poskytuje ochranu právům, která vznikla na základě soukromého práva hmotného. Skutková zjištění soudu, která jsou získána během procesního dokazování, potom mají přímý a zásadní vliv na soudní rozhodnutí. Proto je pochopení zákonitostí úpravy procesního dokazování klíčem k pochopení fungování civilního procesu jako celku. Znalost zákonné úpravy procesního dokazování a její pochopení jsou velmi podstatné pro právní praxi, především pro právní profese, jako např. soudce a advokáta, kteří poskytují právní pomoc osobám právně neznalým. Hlavním důvodem, proč jsem si jako téma své diplomové práce vybrala dokazování v civilním procesu, je to, abych toto téma mohla přiblížit i osobám, které právní vzdělání nemají.

Základním právním předpisem, který upravuje civilní proces a procesní dokazování, je zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Procesní dokazování je rozsáhlým a komplikovaným systémem zákonné úpravy, právních zásad a teoretických pojetí. Primárně se diplomová práce zabývá sporným řízením, na odlišnosti nesporného řízení je zde poukázáno. V této práci budou nejdříve

obecně vymezeny základní pojmy a bude věnována pozornost tomu, co je předmětem dokazování a co nikoliv. Poté bude pojednáno o institutech usnadňujících dokazování, kterými jsou právní domněnky, prejudiciální otázka a úvaha soudu. Dále budou rozebrány vybrané zásady civilního procesu, které mají přímý vliv na procesní dokazování. Po této kapitole bude následovat kapitola, ve které bude věnována pozornost procesním povinnostem a břemenům. Další kapitola bude věnována obecnému vymezení důkazních prostředků, které jsou zákonem upraveny. Poslední kapitola se bude zabývat samotným průběhem dokazování.

Při zpracování této diplomové práce jsem vycházela ze zákonné úpravy, odborné literatury a z judikatury soudů, která je promítnutím teoretických koncepcí do praxe.

1 OBECNÉ VÝKLADY PROCESNÍHO DOKAZOVÁNÍ

1.1 Pojem procesního dokazování

V občanském soudním řízení soudy projednávají a rozhodují spory a jiné právní věci, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných a obchodních vztahů, a provádějí výkon rozhodnutí, která nebyla splněna dobrovolně. Přitom dbají, aby nedocházelo k porušení práv a právem chráněných zájmů dobrovolně fyzických a právnických osob, a aby práv nebylo zneužíváno.

Rozhodování soudu, k němuž všechna činnost soudu směřuje, musí být opřeno o určité vědomosti, resp. poznatky soudu vztahující se k rozhodované věci.

Právními poznatky jsou zejména znalost objektivního práva, jímž se konkrétní právní poměry spravují. Skutkovými poznatky jsou poznatky o konkrétních skutečnostech, na nichž se zakládají a z nichž plynou uplatňované nároky. Soud musí například znát konkrétní okolnosti, dobu, důvod atd. nabytí vlastnictví a držení určité věci žalobcem, aby mohl posoudit, zda má např. žalobce nárok na vydání věci nebo aby mohl posoudit, zda žalovaný věc nabyt vydržením. K tomu soud potřebuje zároveň znalost objektivního práva o tom, jaké předpoklady musí být splněny pro nabytí vlastnického práva vydržením.

Soud potřebné poznatky získává dvoji cestou: obecné vědomosti, zejména znalost práva, získává studiem a jinou odbornou přípravou. Znalost konkrétních individuálních okolností získává procesním dokazováním.¹

¹ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání.* Praha: Linde Praha, a.s., 2011, s. 222

Účelem procesního dokazování je dobrat se pokud možno pravdivých poznatků o rozhodujících skutečnostech, jejichž poznání poslouží soudu jako podklad pro spravedlivé, správné a zákonné rozhodnutí.

Pro poznání objektivní pravdy ovšem neexistuje žádné měřítko. V procesní literatuře ve většině případů převažuje názor, že míru pravdivosti poznání může posoudit jen soud sám, a že proto pravdivými jsou ty poznatky, které soudce za pravdivé po provedeném dokazování považuje. Jinak řečeno, pravdivými jsou ty poznatky o skutečnostech, o jejichž pravdivosti se soudce subjektivně přesvědčil. Předně subjektivní přesvědčení soudce musí být přezkoumatelné v instančním postupu, proto musí soud své závěry plynoucí z dokazování vždy odůvodnit. Tím se subjektivní přesvědčení objektivizuje. Soudní rozhodování nemůže být nikdy nahrazeno nějakým mechanickým postupem, protože v celém řízení hraje subjektivní přístup soudce značnou roli. Požadavky na osoby soudů musí být v tomto směru vysoké a nekompromisní.

Dokazování v procesu bývá označováno jako páteř civilního procesu. Je nepochybně nezbytnou součástí každého jednotlivého civilního řízení: proces bez dokazování skutečností by byl sice výjimečně teoreticky možný, ale prakticky se nevyskytuje.²

Procesní dokazování se liší od dokazování v obecném smyslu i od dokazování ve formálně-logickém smyslu. Nikoli, že by mohlo být v rozporu. Soudce musí užívat při myšlení formální logiky, má-li se dobrat správného závěru. Pravidla formální logiky jsou pro jakékoli myšlení nezbytná. Procesní dokazování se s logickým dokazováním nekryje. Procesní dokazování je upravený postup, který je mnohem širší než logické dokazování.

Známe dva důvody toho, proč procesní dokazování má takto širší předmět úpravy. Jedním je specifické prostředí právního sporu, v němž se dokazování zásadně děje za účasti stran a za účasti soudu jako nezúčastněného třetího, který především musí nabýt přesvědčení, že sporná skutečnost byla prokázána jako pravdivá, přičemž na průběh i výsledky procesního dokazování mohou všechny tyto subjekty vykonávat vliv.

² WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání.* Praha: Linde Praha, a.s., 2011, s. 223.

Dokazování v procesním smyslu je právem upravený postup a nemůže probíhat jinak, než jak je zákonem stanoveno, aby byla dodržena zásada spravedlivého procesu. Druhým důvodem je to, že soudní rozhodování je poskytováním právní ochrany, která nemůže být nikdy odmítnuta s poukazem na to, že se určitou skutečnost nepodařilo dokázat. Nastane-li taková situace, že v skutečnosti zůstane nejasno, nemůže přesto věc zůstat nerozhodnuta, protože to by znamenalo odepření spravedlnosti. Proto musí součástí právní úpravy procesního dokazování být i návod, jak takovou situaci řešit, aby soud rozhodnout mohl. Vedle toho jsou součástí procesního dokazování i určitá zákonná ustanovení, která mají za cíl usnadnit dokazování tam, kde podle zkušenosti bývá obtížné, ne-li nemožné. Takováto ustanovení už nemají přirozeně žádnou obdobu v logickém dokazování.³

Jednoznačný význam má termín důkazní prostředek. V procesním smyslu se za důkazní prostředky považují všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, zejména výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů a osob, notářské a exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Výčet důkazních prostředků v občanském soudním řádu je pouze demonstrativní, zákon uvádí ty, které se v praxi nejčastěji vyskytují.⁴

Předmět dokazování je též jednoznačně užíván. Předmětem dokazování je to, co má být dokázáno, tedy zjištěno. Jsou to vždy určité skutečnosti, které mají význam pro rozhodnutí soudu.

Poněkud horší je to s významem termínu „důkaz“. Důkaz je používán jednou ve smyslu důkazního prostředku, jindy ve smyslu podání důkazu o určité skutečnosti.⁵ Důkazem ve smyslu procesním jsou poznatky získané pomocí procesního dokazování, který upravuje hodnocení důkazů.⁶

Také se můžeme setkat s pojmy důkaz opaku a protidůkaz. To souvisí s tím, že hodnota provedeného důkazu je vždy jen relativní. Důkaz opaku je tedy vyvrácením

³ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Linde Praha, a.s., 2011, s. 224.

⁴ § 125 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

⁵ § 79 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

⁶ § 132 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

teze, prokázáním toho, že platí opak. Protidůkazem je pouhé vyvrácení důkazu. Protidůkaz je tedy pouhým důkazem, že teze neplatí, aniž by bylo dokázáno něco jiného, zatímco důkaz opaku dokazuje, že platí opak. Protidůkaz je přípustný vždy.

Pojem dokazování v procesním smyslu

Podle předchozích vysvětlení můžeme tedy vymezit procesní dokazování jako postup soudů a účastníků, procesním právem upravený, směřující k utvoření potřebných skutkových poznatků o rozhodných skutečnostech.

Potřebné skutkové poznatky získává soud. Jen soud rozhoduje o tom, kdy považuje určitou skutečnost za dostatečně prokázanou. Součinnost účastníků při procesním dokazování je nezbytná, za prvé ve smyslu předmětu dokazování, kdy použité důkazní prostředky jsou převážně vymezovány účastníky, nikoli soudem. Za druhé ve smyslu, že v civilním procesu se nic neděje bez účasti účastníků, a ta jim musí být přirozeně umožněna i u procesního dokazování. Účastníci mají právo být přítomni při provádění dokazování, mají právo se souhlasem soudu klást doplňovací otázky,⁷ vyjadřovat se ke všem provedeným důkazům.

Je třeba odlišit od dokazování tzv. osvědčení v procesu. Spokojí-li se zákon s pouhým osvědčením určité skutečnosti, znamená to, že tato skutečnost nemusí být striktně dokázána tak, aby o ní soud byl bezpečně přesvědčen, ale stačí, jeví-li se vzhledem ke všem okolnostem pravděpodobná. U předběžného opatření je požadavek pouhého osvědčení skutečností plně opodstatněn, protože jde o pouhé prozatímní opatření, které navíc neprejudikuje obsah konečného rozhodnutí ve věci. Vážnější je, jestliže se s pouhým osvědčením zákon spokojuje v řízení ve věci samé.

⁷ § 123 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

1.2 Skutečnost a právo

Poznatky rozdělujeme na dvojí: poznatky skutkové a poznatky právní.

V našem právním systému je objektivní právo soustavou obecných pravidel, kterými se konkrétní právní poměry spravují, na jejichž základě vznikají a zanikají a podle nichž se posuzují i vyvozují právní důsledky určitých individuálních dějů. Objektivní právo má funkci hodnoty či měřítka, podle kterého budou skutečnosti posuzovány. Soud musí především znát objektivní právo. Právní poznatky, s nimiž v procesu pracuje, získává soud mimo procesně ze své profesní povinnosti, účastníci nemají povinnost soudu v tomto směru svými návrhy pomáhat.⁸

Skutkové poznatky jsou naproti tomu vždy konkrétní a individuální. Poznatky o individuálních skutečnostech může soud získávat přímo. Soud sám vnímá, jak se chová a co prohlašuje účastník, vnímá rovněž přímo stav věci při ohledání. Častěji však potřebuje získat poznatky o tom, co se událo mimo čas a místo soudního jednání, ty pak získává prostřednictvím zpráv, které mu poskytují důkazní prostředky při prováděném procesním dokazování.

Procesní dokazování je jedinou cestou, jak soud smí získávat skutkové poznatky. Vychází to jak ze zásady nezávislosti a nestrannosti soudu, tak ze zásady rovnosti stran.

Oddělení skutkových poznatků a právních poznatků v obecnosti není složité. Platí, že právními poznatky jsou poznatky o existenci a obsahu právní normy, dále právní kvalifikace, to je posouzení, zda zjištěné skutečnosti odpovídají hypotéze právní normy a zda z toho lze vyvodit platnost dispozice, resp. sankce, tedy konkrétní práva a konkrétní povinnosti. Všechny ostatní poznatky jsou pak poznatky skutkové.

O rozlišení skutkových a právních otázek v civilním i trestním procesu byla vypracována celá řada teorií, a to zejména v souvislosti s koncepcí opravných prostředků kasační či revizní povahy, které připouštějí v instančním postupu pouze přezkoumání právního posouzení provedeného nižším soudem, nikoli přezkoumání skutkových

⁸ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání.* Praha: Linde Praha, a.s., 2011, s. 226.

zjištění. Aby bylo možno přesně rozlišit, co podléhá a co nepodléhá přezkoumání, je třeba oddělit, co je v napadeném rozhodnutí skutkový poznatek a co je právní kvalifikace. Poměrně přesné kritérium vypracovala tzv. normativní teorie, která považuje soudce za normotvorný orgán a rozsudek jím vydaný za právní normu.

Většina teorií směřuje ovšem nakonec k závěru, že táž otázka může být jednou otázkou skutkovou, jindy otázkou právní a že závěr o tom musí být vždy pouze konkrétní a individuální. Přitom je nepochybné, že ohledně převažující většiny potřebných zjištění je předem v této otázce jasno a jen malý okruh otázek vyvolává tyto problémy. Jsou to pak většinou víceméně abstraktní pojmy jako zavinění, úmysl, vědomost, omyl, příčinná souvislost, dobrá víra a podobně.⁹

1.3 Důkazy a důkazní prostředky

Podle občanského soudního řádu mohou za důkaz sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci.¹⁰ Toto ustanovení přesněji nedefinuje pojem důkazu. Důkazem je tedy určitá skutečnost, jejímž prostřednictvím je možné najít jinou skutečnost. Důkazní prostředek je zdrojem poznání existence skutečnosti, je tedy nositelem důkazu. Rozdílnost mezi důkazem a důkazním prostředkem je založena v tom, že důkaz je pojem abstraktní, který je v konkrétní podobě vyjádřen důkazním prostředkem. Zákon v mnoho případech mluví o důkazech jako takových, aniž by se zabýval prostředky, ze kterých byly tyto důkazy opatřeny. Je tomu tak proto, že zákon nerozlišuje váhu jednotlivých důkazních prostředků, protože některá řízení mohou být založena např. na listinných důkazech, zatímco v jiných řízeních mohou mít listinné důkazy jen okrajový nebo vůbec žádný význam.

⁹ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Linde Praha, a.s., 2011, s. 227

¹⁰ § 125 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

Důkazy jsou rozděleny na důkazy přímé a důkazy nepřímé.

U přímého důkazu vyplývá určitá teze přímo z daného argumentu, tento důkaz přímo potvrzuje nebo vyvrací dokazovanou skutečnost. Přímými důkazy jsou nejčastěji listinné důkazy, které určitou skutečnost dokazují prakticky se stoprocentní jistotou.

Nepřímé důkazy jsou důkazy podpůrnými, to znamená, že určitou skutečnost neprokazují přímo, ale za pomoci jiných skutečností. Soud musí provést jiné operace či důkazy, aby došel ke správnému závěru. Nepřímé důkazy jsou tzv. indicie, které mají jen podpůrnou úlohu, a je nepochybné, že i jejich následné hodnocení bude mnohem složitější než hodnocení důkazů přímých. Nepřímým důkazem bývá výpověď svědka o události, které se přímo neúčastnil, ale ví jí pouze z doslechu. V takovém případě pak musí soud ve svém hodnocení uvést, z jakých důvodů vzal takovou skutečnost za prokázanou, především jaké následující důkazy výpověď svědka prokazují.

Dalším druhem důkazů je důkaz opaku a protidůkaz. Rozdílnost spočívá v tom, že důkaz opaku určitou skutečnost tvrzenou jiným účastníkem vyvrátí a navíc dokáže opak, protidůkaz sice také určitou skutečnost zpochybňuje, ale její opak neprokazuje. Není tedy nutné, aby důkaz opaku vedl vždy k vyvrácení tvrzení druhého účastníka, postačí, vede-li k jeho zpochybnění. Hlavním účelem protidůkazu je tedy zeslabení hlavního důkazu v tom smyslu, že tímto důkazem účastník pouze nerozporuje určitou skutečnost tvrzenou druhým účastníkem, ale současně o této skutečnosti podává bližší vysvětlení.

Od protidůkazu je nutno odlišovat tzv. námitku, kterou procesní strana dovolává účinků určité právní normy, které vylučují oprávněnost nároků na uplatněných druhou procesní stranou. Naopak v případě protidůkazů jde procesní straně pouze o to, aby se neuplatnily účinky právní normy, kterých se dovolává žalobce, nikoliv o to, aby se uplatnily účinky jiné právní normy, která je příznivá vůči žalovanému.¹¹

¹¹ MACUR, J. *Dokazování a důkazní břemeno v civilním soudním řízení*, Právo a podnikání č. 12, 1994, s. 15.

Domněnky

V souvislosti s důkazem opaku je třeba zmínit také ustanovení občanského soudního řádu, podle kterého skutečnost, pro kterou je v zákoně stanovena domněnka, jež připouští důkaz opaku, má soud za prokázanou, pokud v řízení nevyšel najevo opak.¹²

Toto ustanovení dopadá na skutečnosti, které nemůžeme prokázat logickým dokazováním, domněnky o této skutečnosti si však vytváříme na základě zkušeností. Zkušenosti totiž vytvářejí určitá zkušenostní pravidla, kterými se lidé při svém myšlení i chování řídí a řídit musí, má-li být život lidí ve společnosti vůbec možný. Tato zkušenostní pravidla se v procesní teorii nazývají skutkové domněnky. Tak tomu je i v právu, které se neobejde bez stanovení určitých domněnek tam, kde poznání určité skutečnosti bez použití domněnky je buď nemožné, či velmi obtížné. Tato specifická pravidla ukládají soudu i účastníkům právního vztahu, aby utvořili určité poznatky o určité skutečnosti. Tyto domněnky se nazývají právní domněnky.¹³ Poznatky učiněné podle domněnek jsou vždy poznatky relativními, to znamená, že mohou být vyvráceny důkazy o tom, že nejsou dány předpoklady nutné pro použití této domněnky. Obsah domněnky může být vyvrácen také uvedeným důkazem opaku, tj. důkazem, že skutečnost je v konkrétním případě právě opačná, než jak ji obecně uvádí domněnka. Pouhá pochybnost o tom, zda poznatek podle domněnky odpovídá v konkrétním případě objektivní realitě, nestačí k tomu, aby důkaz použití zákonné domněnky skutečně vyvracel. Nevyjde-li najevo opak, skutečnost, pro níž je stanovena právní domněnka, se neprokazuje, neboť ji má soud ze zákona za prokázanou.

Domněnky rozdělujeme na domněnky vyvratitelné a nevyvratitelné. Vyvratitelnost domněnky spočívá v tom, že zákon z určité objektivní skutečnosti usuzuje na vznik jiné skutečnosti, tuto vzniklou skutečnost je však možné vyvrátit.¹⁴

Vyvratitelná domněnka je zakotvena v občanském soudním řádu,¹⁵ podle kterého v případě diskriminace na základě pohlaví, rasového nebo etnického původu,

¹² § 133 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

¹³ HANDL, V.; RUBEŠ, J. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: Panoráma, 1985, § 133.

¹⁴ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 507.

¹⁵ § 133a zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

náboženství, víry, světového názoru, postižení, věku nebo sexuální orientace, má soud tvrzené skutečnosti za prokázané, pokud v řízení nevyšel najevo opak. To se týká zejména sporů pracovních, nově jsou však ve druhém odstavci tohoto ustanovení taxativně uvedeny i spory jiné. V praxi to znamená, že důkazní břemeno leží v tomto případě na žalovaném, který musí prokázat, že k porušení zásady rovného zacházení nedošlo.

Od domněnek je třeba rozlišovat fikce. Zatímco pro právní domněnky je charakteristické, že zpravidla vycházejí z určité obecné životní zkušenosti, pro fikce je typické, že vychází z určitého uměle vytvořeného skutkového předpokladu, který má většinou jen legislativně technický základ. Jestliže jsou prokázány zákonné předpoklady ustanovení obsahující fikci, lze zákonný závěr z nich plynoucí vyvrátit jen tam, kde to zákon připouští.¹⁶ Fikce jsou typické pro doručování v občanském soudním řízení, kde ve snaze zabránit nemožnosti doručení soudních zásilek, je v zákoně zakotveno fikcí doručení hned několik, například v případě nevyzvednutí uložené zásilky ve stanovené úložní době, se poslední den úložní doby považuje za den doručení, i když se adresát o uložení zásilky nedozvěděl. Tato fikce je založena na předpokladu, že se adresát v místě doručení skutečně zdržuje, to znamená, že i v tomto případě lze zákonnou fikci vyvrátit, jestliže bude prokázáno, že se adresát v místě doručení nezdržoval. K tomuto vyvrácení dojde zpravidla až v rámci uplatnění oprávněného prostředku.

1.4 Usnadnění dokazování

Prejudiciální otázka

V ustanovení občanského soudního řádu je přesně stanovena pravomoc soudů v občanském soudním řízení, jedná se především o rozhodování sporů a jiných právních

¹⁶ BUREŠ, J.; DRÁPAL, L. *Občanský soudní řád*. Komentář. Praha: C. H. Beck., 1994, § 133.

věcí, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných a obchodních vztahů.¹⁷ Soud nesmí v praxi rozhodovat jiné než zde uvedené věci. Často dochází ke stavu, kdy rozhodnutí o civilním nároku závisí na posouzení otázky, která zasahuje do oboru trestního či správního práva. V tomto případě je soud zmocněn posoudit tuto otázku jako prejudiciální, tzn. předběžnou. V případě zjišťování skutkové stavu věci je soud v civilním řízení povinen zjistit a posoudit celý skutkový základ uplatňovaného nároku, a to i tehdy, jestliže tento základ z hlediska právního posouzení zasahuje do oboru trestního či správního práva. Soud může na základě posouzení předběžné otázky v trestním právu vyvodit občanskoprávní či jiné důsledky. Naopak soud v civilním řízení není oprávněn ze zjištěných skutečností vyvodit důsledky stanovené trestním nebo správním právem. Civilní soud je oprávněn takové otázky pouze posoudit, ale ne o nich vydávat autoritativní rozhodnutí. Právo soudu zasahuje tak daleko, že i v případě, kdy bylo o prejudiciální otázce trestní či správní povahy pravomocně rozhodnuto příslušným orgánem, není civilní soud tímto rozhodnutím vázán a může při posuzování rozhodujících skutečností dojít pro účely civilního řízení k jiným závěrům. Existují dvě výjimky, a sice rozsudek o spáchání trestného činu, přestupku či jiného správního deliktu a jeho pachateli a rozhodnutí o osobním stavu.

Než se soud začne posuzováním předběžné otázky zabývat, musí zkoumat, zda je způsobilý tuto otázku sám zjistit a posoudit. Pokud totiž dojde k závěru, že se jedná o komplikovanou otázku, že její posuzování v civilním řízení by bylo značně složité či zdlouhavé, je na místě postupovat v souladu s ustanovením § 109 odst. 2 písm. c) občanského soudního řádu a řízení přerušit do doby, než bude o této otázce rozhodnuto v jiném již probíhajícím řízení. V případě, že by soud předběžně vyřešil určitou otázku a o této otázce následně příslušný orgán rozhodl jinak, byl by vytvořen důvod obnovy řízení podle § 228 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu. Za situace, kdy soud určitou otázku předběžně posoudí, musí způsob jejího řešení zahrnout do odůvodnění rozsudku a zde se s touto skutečností vypořádat. Jako prejudiciální nemohou být nikdy řešeny takové otázky hmotněprávních vztahů, které vznikají, mění se nebo zanikají konstitutivním rozhodnutím soudu. Dokud totiž

¹⁷ § 7 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

takové rozhodnutí nebylo vydáno, nemohl právní vztah vůbec vzniknout, změnit se či zaniknout.

Úvaha soudu

Ve spojitosti s dokazováním dovoluje občanský soudní řád v úzkém pojetí úvahu soudu namísto důkazu. Úvahou soudu lze určit výši nároku, jde-li např. o výši nároku na náhradu škody nebo o výši přiměřeného zadostiučinění.¹⁸

Úvaha soudu nesouvisí se samotnou existencí nároku, jehož předpoklady musí být vždy přesně dokázány. Souvisí výlučně s výši nároku, a to tehdy, nejde-li výši nároku zjistit přesně nebo jde-li výši nároku zjistit jen s nepoměrnými obtížemi. Úvaha soudu není volnou úvahou. Přibližuje se více logickému zdůvodnění, které se občas v procesním právu označuje také jako tzv. osvědčení. Úvaha soudu musí být přezkoumatelná v instančním postupu, musí být opřena o zřejmě dostatečné argumenty.¹⁹

1.5 Předmět dokazování

Předmětem dokazování jsou pokaždé konkrétní individuální skutečnosti, které jsou rozhodující z hlediska předmětu řízení. Tyto skutečnosti musí soud vždy učinit předmětem dokazování, protože soud nesmí zahrnout do svého uvažování žádné mimoprocesní skutkové poznatky, které by získal jinak než postupem procesního dokazování.²⁰

¹⁸ § 136 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

¹⁹ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Linde Praha, a.s., 2011, s. 236.

²⁰ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Linde Praha, a.s., 2011, s. 229.

Z takto vymezeného předmětu dokazování pak zákon vyjímá skutečnosti, které není třeba dokazovat.²¹ Obecně je to proto, že jsou soudu skutečnosti známy a mohou být na základě zákonné výjimky použity bez dokazování.

Mezi tyto skutečnosti patří:

a.) Skutečnosti obecně známé

Skutečnostmi obecně známými, které není třeba dokazovat, jsou notoriety. To, že jde o všeobecně známé skutečnosti, neznamená, že tyto skutečnosti musejí být známé úplně každému, stačí, jsou-li známé širšímu okruhu osob v určitém místě a čase. Naopak i tyto skutečnosti mohou být předmětem dokazování, pokud některý z účastníků soudu předloží důkaz o tom, že některá obecně známá skutečnost je jiná.²²

b.) Skutečnosti známé soudu z jeho činnosti

Tyto skutečnosti také není třeba dokazovat, jsou to skutečnosti, které získal soud z úřední činnosti. Jde o skutečnosti, které jsou soudu známé z projednávání podobné věci nebo které byly již prokázány v jiném řízení. Soud je povinen k těmto skutečnostem přihlížet bez ohledu na to, jestli byly účastníky tvrzeny. Naopak je i možné, aby byly předmětem dokazování, pokud účastníci navrhnou důkaz k prokázání opaku.²³

c.) Právní předpisy uveřejněné ve Sbírce zákonů České republiky

Je logické, že předmětem dokazování nejsou právní předpisy uveřejněné nebo oznámené ve Sbírce zákonů České republiky. Platí zde zásada *iura novit curia*, která určuje, že předmětem dokazování jsou skutečnosti tvrzené účastníky nebo v řízení jinak vplynuté, nikoliv samostatné právo. Ani v situaci, kdy soud pro své rozhodnutí musí sbírat poznatky z cizozemského práva, které získává jeho studiem, tyto poznatky nemůže následně uvést jako důkaz. U právnických

²¹ § 121 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

²² SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 504.

²³ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Linde Praha, a.s., 2011, s. 229.

předpisů není připuštěn důkaz opaku. V současnosti se podle zákona č. 545/1992 Sb., o Sbírcě zákonů ČR, publikují zejména ústavní zákony, zákony, rozhodnutí Ústavního soudu ČR, nařízení vlády, vyhlášky ústředních orgánů státní správy. Oznamují se některé mezinárodní smlouvy, opatření ústředních orgánů.

d.) Rozhodnutí jiných orgánů

Tato rozhodnutí nejsou typickou skutečností, kterou není třeba dokazovat, ale považují za vhodné je v této souvislosti zmínit. Některá rozhodnutí opravdu nejsou předmětem dokazování a soud je jimi vázán. Takovým rozhodnutím je pravomocný rozsudek, kterým bylo rozhodnuto, že byl spáchán trestný čin, přešůpek nebo jiný správní delikt. V takové situaci je soud vázán rozhodnutím o tom, kdo jej spáchal.²⁴ Druhou situací rozhodnutí, která není a nemůže být předmětem dokazování, je rozhodnutí o osobním stavu. V této situaci soud opět z takového rozhodnutí vychází a nemůže konat žádné dokazování ani tuto otázku posoudit jako předběžnou.

e.) Shodná tvrzení účastníků

Ani v tomto případě nejde o typickou skutečnost, která není předmětem dokazování, neboť tato skutečnost předmětem dokazování být může. Soud může vzít skutková tvrzení účastníků za nesporná a omezit dokazování jen na ty skutečnosti, které mezi účastníky zůstaly spornými, a to za předpokladu, že obsahují poznatky o skutkové stránce věci, které by jinak musely být prokázány za pomoci důkazních prostředků. Opačně, pokud soud má za to, že i navzdory tomu, že účastníci vykonali určitá tvrzení nespornými, je třeba pomocí dokazování ověřit pravdivost těchto tvrzení, může to na základě své volné úvahy vykonat. Dochází k tomu zejména v situacích, kdy rozhodnutí soudu má být v souladu s normami hmotného práva kogentní povahy. Naopak v situacích, kdy soud aplikuje hmotněprávní normu dispozitivní povahy, především dokazování o shodných tvrzeních účastníků neprovádí. I když soud

²⁴ Judikatura Nejvyššího soudu, sp. zn. 21 Cdo 2368/98

z tvrzení účastníků vychází, není vázán jejich právním hodnocením skutečností, protože právní hodnocení je vždy věcí soudu.²⁵

1.6 Rozdíly mezi sporným a nesporným řízením

Sporná řízení jsou řízení, ve kterých soud rozhoduje spor mezi účastníky, kteří stojí proti sobě jako žalobce a žalovaný. Tato řízení se řídí zásadou dispoziční a zásadou projednací, což znamená, že tvrdit skutečnosti a navrhopat pro ně důkazy je věcí účastníků řízení.

Nesporná řízení jsou řízení, ve kterých není cílem vyřešit spor, ale upravit právní postavení účastníků řízení. Tato řízení se řídí zásadou vyšetřovací, což znamená, že v těchto řízeních je soud povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány.

Rozdílnost těchto řízení je zde zmíněna proto, že i na druhu řízení záleží, jak bude probíhat v dané věci dokazování. Zatímco v řízeních sporných platí, že důkazní povinnost leží výhradně na účastnících a její nesplnění má za následek neunesení důkazního břemene, v řízeních nesporných toto neplatí. V těchto řízeních má soud totiž přímo ze zákona stanovenou povinnost provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány. Nesporná řízení jsou taxativně vymezená v ustanovení občanského soudního řádu.²⁶ Jedná se o řízení o povolení uzavřít manželství, řízení o určení a popření rodičovství, řízení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, řízení o osvojení, řízení o jmenování rozhodce nebo předsedajícího rozhodce, řízení ve věcech obchodního rejstříku, řízení o přivolení k výpovědi z nájmu bytu, řízení o zrušení politické strany nebo politického hnutí, pozastavení a znovuobnovení jejich činnosti, řízení o zákonnosti zajištění cizince a o jeho propuštění a řízení o některých otázkách obchodních společností, družstev a jiných právnických

²⁵ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 505.

²⁶ § 120 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

osob. V těchto řízeních tedy vyplývá povinnost soudu provést i jiné než navržené důkazy přímo ze zákona.

Na řízení sporná se vztahuje třetí odstavec ustanovení § 120 občanského soudního řádu, který uvádí, že soud jiné než účastníky navržené důkazy provést může, jestliže jejich potřeba vyšla v řízení najevo.²⁷ Učiní tak pouze tehdy, když z dosud provedeného dokazování vyloučí potřeba zjistit další skutečnosti, nebo tehdy, má-li aplikovat právní předpis kogentní povahy a nemůže tak bez provedení dalších důkazů učinit. Soud však není povinen po určitých skutečnostech nebo důkazech sám pátrat. Ve sporném řízení je tedy zcela na úvaze soudu, zda navržené důkazy provede či nikoliv. V žádném řízení nemá totiž soud povinnost navržené důkazy provést, pokud se mu jejich provedení nezdá potřebné. Účastníci soudu často navrhnou takové důkazy, jejichž provedení je značně zdlouhavé a nákladné a navíc nijak výrazněji nepřispívá k objasnění dané věci. V takovýchto případech má soud právo rozhodnout, že dané důkazy neprovede, toto své rozhodnutí však musí náležitě zdůvodnit.

²⁷ § 120 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

2 ZÁSADY V PROCESNÍM DOKAZOVÁNÍ

2.1 Zásada projednací a vyšetřovací

Zásada projednací znamená, že soud projednává v procesu to, co mu účastníci k projednání předloží. Skutkový stav je soudem zjišťován v rozsahu účastníky tvrzeném, prostřednictvím důkazů účastníky označených. Platí zde *idem est non esse aut non probari*.²⁸

Hrají zde významnou roli procesní povinnost tvrzení a povinnost důkazní a s nimi spojené břemeno tvrzení a břemeno důkazní. To znamená, že účastník, který se domáhá ochrany, je povinen uvést rozhodné skutečnosti a označit důkazy k jejich prokázání, i za podmínek negativního výsledku řízení. Tato situace nastane tehdy, když se soud nedozví určitou rozhodující skutečnost nebo se ji dozví, ale nebude prokázána. Základ zásady projednací není v rozporu s obecným názorem na právo a spravedlivé řešení právních sporů. Pokud se chce účastník domoci ochrany práva, musí ji doložit, pokud tvrdí, že má pohledávku, musí o tom předložit důkaz.

V klasickém pojetí projednacího procesu je soudce nezávislým, nestranným a pasivním rozhodcem sporu, který před ním vedou sporné strany. Takové chápání procesu se více blíží k pojetí anglosaskému, v kontinentálním procesu vymezený není. Především pasivita soudce při vedení sporu má nežádoucí důsledky z hlediska obsahového, i z hlediska rychlosti.

Vyšetřovací zásada představuje, že za objasnění skutkového stavu potřebného k požadovanému rozhodnutí, nese odpovědnost soud. Proces vedený vyšetřovací zásadou

²⁸ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Linde Praha, a.s., 2011, s. 75.

sice nevyřazuje povinnost účastníků uvádět rozhodné skutečnosti a nabízet důkazy, ale nespojuje tuto povinnost s procesními břemeny. Povinností soudu je věc náležitě prozkoumat.²⁹

Obecně je spornému civilnímu procesu vlastní zásada projednací, spolu se zásadou dispoziční, jelikož se jedná o řešení soukromoprávních vztahů, které nemohou být soudem ani nějakým k tomu zřízeným orgánem vyšetřovány. Dispoziční a projednací zásada jsou spolu spojeny, že se občas spojují v jedno, ale to není přesné, protože každá z nich má svůj obsah. Souvisí spolu tak, že není možné uplatnění jedné bez druhé.

Shodně jako u ostatních procesních zásad, i zde platí, že se v konkrétní úpravě neuplatňují ve své jednoduché podobě, ale vyskytují se v různých modifikacích. V našem procesním právu je právě otázka míry uplatnění projednací či vyšetřovací zásady spolu s otázkou objektivní pravdy předmětem postupné transformace, zatím s nejednoznačným výsledkem.

2.2 Zásada materiální a formální pravdy

Zásada materiální pravdy představuje to, že proces je uzpůsoben tak, aby umožňoval zjištění skutečného skutkového stavu, neklade v tomto směru žádné formální překážky. Nemůže chtít poznání úplné pravdy v každém případě. To by byl požadavek nereálný, který by znamenal, že tam, kde skutečný stav věci poznat nelze, tam soud nemůže rozhodnout. Takový účinek je nepřijatelný, protože by představoval nepřijatelné odmítnutí spravedlnosti. Základem zásady materiální pravdy tedy není vždy zjištění pravdivého stavu věci, ale možnost jeho zjišťování bez formálních zábran.³⁰

²⁹ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Linde Praha, a.s., 2011, s. 75.

³⁰ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Linde Praha, a.s., 2011, s. 80.

Zásada formální pravdy představuje takový formalismus procesu, který je vytvořen na dodržení určitých forem, podle nichž je dán výsledek procesu, který buď je, nebo není v souladu se skutečností. V moderní době se takto formální proces nevyskytuje.

Zásada materiální pravdy bývá slučována s objektivní pravdou, kterou se soud snaží zjistit a učinit základ pro své rozhodnutí. Zásada formální pravdy bývá spojována se subjektivní pravdou stran, z nichž vítězí ta, která dokáže soud procesními prostředky přesvědčit. Objektivní pravda v soudním řízení může být chápána jako subjektivní přesvědčení soudce o tom, jaký je skutečný skutkový stav.

Zásada materiální pravdy je spojována se zásadou jednotnosti řízení, volného hodnocení důkazů a také s principem vyšetřovacím, které dohromady umožňují se lépe dobrat skutečného skutkového stavu. Zásada formální pravdy bývá spojována se zásadou legálního pořádku, zákonné teorie důkazní a se zásadou projednací.

Kdybychom měli vycházet z vymezení, že zásada materiální pravdy vylučuje všechna ustanovení, která odporují požadavku zjištění skutečného stavu věci, museli bychom uznat, že náš proces po zmíněné novelizaci materiální pravdu opustil.³¹

Proces má vést k pravdivému poznání, které jediné může být v zásadě základem spravedlivého rozhodnutí. Pravdivost poznání však je určována a do jisté míry i limitována pravidly, v jejichž rámci se poznávání skutečností děje. Tato pravidla jsou vytvářena na úrovni ostatních procesních zásad a do značné míry jsou určena povahou věci. Není tedy správné a dokonce ani možné označovat zásadu materiální pravdy za hlavní zásadu, které musí být ostatní podřízeny.

³¹ ČEŠKA, Z. a kol. *Občanské právo procesní*. Praha, 1989, s. 57

2.3 Zásada koncentrace řízení a jednotnosti řízení

Tyto protikladné zásady souvisí s organizací a postupem řízení, které ale není jen otázkou procedurálně-technickou, nýbrž ovlivňuje rozsah a kvalitu poznání skutkového stavu věci.

Zásada jednotnosti řízení představuje to, že řízení tvoří od zahájení až do vydání rozhodnutí jeden celek, v němž není závazně určen postup procesních úkonů. Tento postup je určen pouze obecně, tak jak je dán logikou věci, určuje jej soud. Řízení je jednotné a účastník nelze bránit, aby své návrhy, nová tvrzení, nové důkazy přednášel relevantně kdykoli během řízení, a to dokonce i v odvolacím řízení.³²

Zásada koncentrační znamená, že řízení se rozkládá do určitých etap, v nichž je nutné vykonat vždy ty úkony, pro něž je procesní etapa určena. Procesní úkony jsou tak ze zákona koncentrovány.

V řízení v prvním stupni je dána koncentrace důslednější tak, že všechny skutečnosti a důkazy musí být předvedeny buď do konce přípravného jednání, nebo nejdéle do konce prvního jednání.

2.4 Zásada volného hodnocení důkazů a zásada legální teorie důkazní

Soud získává skutkové poznatky většinou nepřímou, za pomoci procesního dokazování. Pokud projednací či vyšetřovací zásada odpovídá na otázku, které důkazní prostředky má soud provést, potom dvojice volného hodnocení důkazů či legální důkazní teorie odpovídá na otázku, jakou váhu či hodnotu mohou pro zjištění skutkového stavu důkazní prostředky mít, aneb jak má soud provedené důkazy hodnotit. Jedná se především

³² WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Linde Praha, a.s., 2011, s. 77.

o to, zda soudce může volně, podle svého přesvědčení dospět k závěru, že určitý důkazní prostředek potvrzuje skutečnost, o které se svědek vyjadřoval, a zda ji tedy soud může považovat za prokázanou, nebo zda k tomu soud má, bez ohledu na své přesvědčení, závazné zákonné vodítko.³³

Proces je řízen zásadou volného hodnocení důkazů tehdy, nechává-li toto zvážení na soudci. Je řízen zásadou legální teorie důkazní, jestliže zákon určí důkazní sílu jednotlivých důkazních prostředků. Tam, kde je volné hodnocení důkazů, je zprostředkované poznávání skutečností založeno na uznání individuality věcí a dějů a na respektu ke schopnostem a úsudku soudce. Tam, kde platí legální teorie důkazní, je proces poznávání více zmechanizován a nenechává soudci příliš prostoru pro samostatné uvážení.

Naše civilní právo procesní se zakládá na volném hodnocení důkazů. Ustanovení § 132 uvádí,³⁴ že soud hodnotí důkazy podle svého zvážení, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti, přitom přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo včetně toho, co předložili účastníci. S tím je spjat i volný výčet použitelných důkazních prostředků: za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci.³⁵ Jediným prvkem legální teorie důkazní je stanovení důkazní síly veřejné listiny.³⁶ Nově lze poukázat i na ustanovení,³⁷ které pro řízení ve věcech duševního vlastnictví stanoví důkazní sílu ohledání přiměřeného vzorku zboží.

³³ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Linde Praha, a.s., 2011, s. 76.

³⁴ § 132 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

³⁵ § 125 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

³⁶ § 134 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

³⁷ § 133b zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

3 POSTAVENÍ SOUDU A POSTAVENÍ ÚČASTNÍKŮ V PROCESNÍM DOKAZOVÁNÍ

Důkazní řízení je možné rozdělit do čtyř etap, jsou to navrhování důkazů, obstarávání důkazů, provádění důkazů a hodnocení důkazů.

Navrhování důkazů je hlavně povinností účastníků, správněji toho z nich, kdo určitou skutečnost, která má být prokázána tvrdí.³⁸ Rozsah této povinnosti je ovšem závislý na druhu řízení, nejnápadnější je v řízení sporném. Důkazní prostředek může navrhnout i jiný účastník nebo subjekt řízení. Soud může také předvést i důkazní prostředek nenavržený, vyplývá-li z obsahu spisu a je nezbytný. Návrh důkazů směřuje vůči soudu. Návrhem není jen označení, ale také nezbytné sdělení, kde se důkazní prostředek nachází nebo jak jej lze obstarat.

Za platného právního stavu je navrhování důkazů ve sporném řízení časově omezeno tak, že je možné zásadně pouze v 1. instanci. V nesporných věcech je však možné bez omezení v prvním i druhém stupni řízení.

Navržené důkazní prostředky zajišťuje soud tak, aby je bylo možné při procesu provést, s výjimkou těch listin a věcných důkazů, které předloží sám jejich navrhovatel. Soud předvolává svědky,³⁹ ustanovuje znalce,⁴⁰ obstarává listiny,⁴¹ předměty k ohledání⁴² atd. Účastníci i třetí osoby mají zákonem uloženou ediční povinnost. Nepovede-li se však navržený důkazní prostředek získat, má to shodné procesní důsledky, jako kdyby nebyl navržen. Proto by mělo být v zájmu účastníka, aby spolupracoval se soudem při získávání důkazních prostředků.

³⁸ § 120 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

³⁹ § 126 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

⁴⁰ § 127 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

⁴¹ § 129 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

⁴² § 130 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

Provádění důkazů je jen věcí soudu. Důkazy se provádějí při procesu, účastníci mají právo být přítomni, mohou pokládat doplňující otázky a žádat protokolování otázek i odpovědí na ně. Jestliže se důkazy provádějí mimo proces anebo dožádaným soudem, je vždy povinností soudu přítomnost účastníkům umožnit. V našem procesním systému nemůže účastník platně provádět žádný důkaz. O tom rozhoduje soud a soud také označuje dokazování za skončené.⁴³

Hodnocení důkazů je také pouze věcí soudu. To neznamena, že účastník sám pro sebe provedené důkazy hodnotí a z výsledků usuzuje závěry pro svůj další procesní postup, pro rozhodnutí, zda podá či nepodá opravný prostředek apod. Relevantní je pouze hodnocení vykonané soudem. Na hodnocení důkazů se vztahuje zásada volného hodnocení důkazů, která je vyjádřena v ustanovení občanského soudního řádu.⁴⁴ Volné hodnocení důkazů souvisí jedině s hodnocením jejich pravdivosti, tedy s tím, co soud z jejich provedení zjistil, jaké poznatky získal nebo nezískal. Hodnocení pravdivosti důkazu je volné nejen u výpovědi svědka nebo výslechu účastníků, ale souvisí se všemi důkazními prostředky, i u takových, kde bývá hodnocení soudem nesprávně znejasňováno, tedy především hodnocení znaleckého posudku. I znalecký posudek musí soud volně zhodnotit v souvislosti s ostatními provedenými důkazy. Volné hodnocení důkazů se ale ani netýká závažnosti důkazu ve smyslu jeho důležitosti z hlediska uplatňovaného práva, volné hodnocení se netýká ani zákonnosti důkazu. Tyto okolnosti musí soud hodnotit přesně podle zákona.

3.1 Procesní povinnosti a břemena v důkazním řízení

Nejrozsáhlejší povinností náležející účastníkům v důkazním řízení je povinnost spjatá s navrhováním důkazů, tedy povinnost dát soudu nezbytné podklady k rozhodnutí.

⁴³ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Linde Praha, a.s., 2011, s. 248.

⁴⁴ § 132 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

V teorii se rozlišují důkazní povinnost a důkazní břemeno, těm pak předcházejí povinnost tvrzení a břemeno tvrzení.

Důkazní povinnost je povinnost účastníka navrhnout důkazní prostředky k prokázání skutečností. Důkazní povinnost se pokaždé vztahuje k určité tvrzené skutečnosti. Bez tvrzení skutečností by nebylo důkazní povinnosti a nebylo by možné domáhat se u soudu ochrany, protože požadavek ochrany je vždy s určitými nastalými skutečnostmi spojen. Povinnost tvrzení je tedy povinnost sdělit skutečnosti důležité pro rozhodnutí. Jak povinnost tvrzení, tak i povinnost důkazní plní žalobce již v žalobě. Obě povinnosti má ale i žalovaný, jestliže svou obranu staví nikoliv na pouhém popírání obsahu žaloby, ale také něco aktivně tvrdí.

Obě povinnosti jsou doplňovány odpovídajícími břemeny. Důkazní břemeno lze určit jako procesní odpovědnost účastníka za to, že soudu budou rozhodné skutečnosti, k nimž se důkazní břemeno vztahuje, prokázány. Důkazní břemeno se mnohdy používá v souvislosti s jeho unesením nebo neunesením. Pokud žalobce neunesl důkazní břemeno, vyjadřuje to, že se mu nezdařilo skutečnost prokázat.

Neunesení důkazního břemene má za důsledek prohru. Nezdařilo se totiž dokázat relevantní skutečnost, a tedy nemůže být rozhodnuto ve prospěch takového účastníka, který ji měl dokázat. Příklad, kdy není dokázána rozhodná skutečnost, se označuje jako *non liquet*. Nepředstavuje to, že by snad byl dokázán opak, představuje to jen, že rozhodná skutečnost zůstává nedokázána.

Obdobně se musí nahlížet na břemeno tvrzení. Účastník, který má povinnost tvrzení, má také ve formě břemene tvrzení procesní odpovědnost za to, že soud nutnou rozhodnou skutečnost vůbec zjistí. Nejistí-li ji, bude takový stav k tíži toho, kdo ji tvrdit měl, a představuje to pro něho znovu neúspěch ve sporu.

Povinnost tvrzení, povinnost důkazní, břemeno tvrzení a břemeno důkazní jsou typické instituty sporného projednacího procesu. V nesporném řízení se nevyskytují ze zásady. Když je povinnost účastníkům určit důkazy uložena,⁴⁵ jistě není v nesporném

⁴⁵ § 120 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

řízení spjata s důkazním břemenem, protože nesporné řízení je řízena zásadou vyšetřovací, nikoli zásadou projednací.

Tvrzení skutečností

Tato fáze se dokazování přímo nedotýká, ale je ji třeba uvést, protože bez samotného tvrzení by nebylo co dokazovat. V této fázi tedy účastníci popisují skutečnosti, které vedly k podání žaloby a žalovaný skutečnosti, na kterých staví svoji obranu.⁴⁶

Pokud během řízení vyplyne najevo, že účastník nepopsal všechny pro řízení rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, ukládá občanský soudní řád soudu povinnost takového účastníka vyzvat k doplnění jeho tvrzení a poučit ho o tom, jakým způsobem to má učinit, i o následcích nesplnění této výzvy.⁴⁷ Vyplyne-li totiž během jednání najevo, že tu je další právně významná skutková okolnost, o které soud doteď nevěděl, je nezbytné, aby znal tvrzení účastníků o této skutečnosti, tedy aby věděl, jakým způsobem se podle účastníků tato skutečnost udála v obrazu skutkového děje vymezeného žalobou. Není totiž přijatelné, aby účastníkově tvrzení soud zaměnil s výsledky již provedeného dokazování, aniž by účastníku mohl chybějící skutečnost doplnit či vysvětlit. Jestliže určitou skutečnost, která vplynula v řízení najevo, účastník vůbec netvrdil, nebude tato skutečnost zpravidla ani předmětem dokazování. Pokud účastník ani přes poučení soudu svá tvrzení nedoplní, nese následky neunesení břemene tvrzení v podobě věcně nepříznivého rozhodnutí.

⁴⁶ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 496.

⁴⁷ § 118a odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

3.2 Důkazní břemeno

Z mnoha teoretických pojetí je známo hlavně rozeznávání důkazního břemene na subjektivní a objektivní. V subjektivním významu představuje důkazní břemeno míru účasti stran, v objektivním významu má na mysli to, co je třeba dokázat, bez ohledu na podíl stran. V současnosti se pojem užívá v teorii i praxi v subjektivním významu, pokaždé se jedná o otázku, kdo z účastníků v jakém rozsahu nese odpovědnost za prokázání skutečností. Ustanovení se o tom objevují v platném právu.

Důkazní břemeno je procesní odpovědnost za výsledek řízení, pokud je určován výsledkem vykonaného dokazování. Rozsah důkazního břemene, okruh skutečností, které konkrétně musí účastník prokázat, zcela určuje hmotněprávní norma, vyjadřuje to právní předpis, který je na sporný vztah aplikován. Odtud také vyplývá, kdo je nositelem důkazního břemene, kdo z účastníků je povinen stanovený okruh skutečností prokázat. Například jestliže věřitel tvrdí, že má vůči dlužníkovi určitý závazek, je na něm prokázat, že tento závazek skutečně existuje, důkazní břemeno tedy leží na věřiteli. Pokud však dojde k uznání závazku, jestliže dlužník existenci závazku písemně uzná, zakládá se tímto uznáním vyvratitelná právní domněnka, že dluh existoval v době, kdy k uznání došlo. Důsledkem uznání závazku je tedy přesun důkazní povinnosti z věřitele na dlužníka, hovoříme o tzv. přesouvání důkazního břemene.⁴⁸

Významem důkazního břemene je tedy poskytnutí soudu rozhodnout o věci samé i v takových situacích, kdy určitá skutečnost, významná podle hmotného práva pro rozhodnutí o věci, nemohla být prokázána pro nečinnost účastníka nebo vůbec, umožňuje soud tedy rozhodnout i v důkazní nouzi. Vzhledem k tomu, že neunesení důkazního břemene může mít pro účastníka tak negativní důsledky, je soud povinen v každém řízení o důkazním břemenu poučit. Toto poučení se týká pouze procesního práva, tedy o tom, co musí být prokázáno, aby bylo možné žalobě vyhovět.

⁴⁸ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 493.

Rozhodnutí o tom, že účastník neunesl důkazní břemeno, je možné učinit jen tehdy, jestliže účastník, i když byl o tom soudcem řádně poučen, navrhl soudu provedení pouze takových důkazů, které neumožňují soudu přijmout rozhodnutí ani o pravdivosti tvrzení účastníka, ani o tom, že by bylo nepravdivé. Častým případem, kdy účastník neunesl břemeno, jsou žaloby ze smluv ústně uzavřených.

4 DŮKAZNÍ PROSTŘEDKY

Za důkaz mohou být určeny všechny prostředky, pomocí kterých je možné zjistit stav věci, především:

1. Výslech svědků,
2. Znalecký posudek,
3. Zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob,
4. Notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny,
5. Ohledání,
6. Výslech účastníků.

Takto jsou druhy důkazních prostředků určeny v ustanovení § 125 občanského soudního řádu. Nejedná se zejména o výčet taxativní, nýbrž demonstrativní, což znamená, že nic nebrání tomu, aby soud provedl důkaz i jiným prostředkem, jestliže to uzná za vhodné a jestliže tento důkaz pomůže ke zjištění stavu věci. Jinými prostředky jsou například důkazy prováděné zvukovým záznamem či videozáznamem. Zvolení důkazního prostředku závisí především na tom, jaké skutečnosti je třeba prováděním důkazů zjišťovat s ohledem na to, o jaký právní vztah ve věci jde.

Samotné důkazy soud provádí způsobem, který je pro určitý důkazní prostředek stanoven zákonem. Způsob provedení je stanoven pro důkazní prostředky uvedené v občanském soudním řádu.⁴⁹ Ostatní než zde uvedené důkazní prostředky provádí soud způsobem, který sám určí, tak např. videozáznam bude přehrán na příslušném reprodukcčním přístroji apod. Všeobecně pro všechny důkazní prostředky platí, že při jejich provádění je soud povinen postupovat nikoli jen dle příslušných zákonných předpisů, ale pokaždé musí i v protokolu o jednání pravdivě a úplně vylíčit postup soudu při provádění konkrétního důkazu. To je nutné nejen pro získání potřebného podkladu

⁴⁹ § 125 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

pro zjišťování skutečného stavu věci, ale i pro možné přezkoumávání vydaného rozhodnutí v odvolávacím řízení.

4.1 Výpověď svědka

Výslech svědka je nejběžnějším používaným důkazním prostředkem. V této souvislosti je vhodné poznamenat odlišnost pojmů výslech a výpověď, protože výslech svědka je důkazním prostředkem, s jehož pomocí soud získává už konkrétní důkaz, kterým je svědecká výpověď.

Svědkiem může být jakákoliv fyzická osoba, která je způsobilá vypovídat o určité skutečnosti, kterou vnímala svými smysly, např. viděla či slyšela apod. Zákon na svědka neklade žádné přesné nároky, jen uvádí, že jde o osobu odlišnou od účastníků řízení, kteří nemohou jako svědci vystupovat. Z toho plyne, že způsobilost svědka není vymezena například způsobilostí k právním úkonům či věkem. Svědkem může být jak dítě, tak člověk duševně nemocný. V takové situaci je na soudci, aby posoudil schopnost takového svědka vypovídat a jeho věrohodnost.⁵⁰

Kdokoli, kdo je předvolán ke svědeckému výslechu, se musí k soudu dostavit a jako svědek vypovídat, má svědeckou povinnost. Z toho vyplývá, že svědek je povinen být k výslechu pokaždé řádně předvolán, v předvolání poučen o povinnosti dostavit se k výslechu a o důsledcích, pokud by se nedostavil. Následky jsou pořádková pokuta až do výše 50.000,- Kč⁵¹ a možnost předvedení.⁵²

Svědek je povinen vypovídat pravdu a nesmí nic zamlčovat, předseda senátu musí o tom svědka pokaždé poučit, stejně jako o trestních důsledcích křivého svědectví. Také soudce musí poučit svědka o možnosti odepření výpovědi. Odepřít vypovídat může svědek jen v situaci, pokud by svou výpovědí způsobil ohrožení trestního stíhání sobě

⁵⁰ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 509.

⁵¹ § 53 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

⁵² § 52 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

nebo osobám blízkým. Právo svědka na odepření výpovědi je zakotveno v ústavě.⁵³ Jestliže svědek odmítne vypovídat, posuzuje předseda senátu důvod tohoto odmítnutí. Kritéria důvodnosti odepření jsou velice pružná a v rozhodovací praxi se úplně odlišují, ale pokaždé musí platit, že od svědka není možné vyžadovat takové informace, které by pro něj ve své přesnosti mohly ohrozit jeho ústavně zaručená práva. V tomto případě může vzniknout problém v tom, jaké údaje svědek musí soudu podat, aby se nevyskytl v zákonem předpokládaném nebezpečí, a aby soud i navzdory tomu mohl o důvodnosti odepření výpovědi rozhodnout. Je tedy proto velice těžké nalézt bližší kritéria, která by vyhovovala jak ochraně svědka, tak pozornosti na objasnění tématu. Praxe se spíše naklání k restriktivnímu pojetí práva odeprít výpověď, a poskytuje tak přednost zájmu na vykonání výpovědi. Pokud soud neshledá důvody uváděné svědkem pro odepření výpovědi odůvodněnými, rozhodne o tom, že svědek musí vypovídat, v situaci, že i tak svědek vypovídat odmítne, je možné mu případně uložit pořádkovou pokutu.⁵⁴

Svědka musí vypovídat o všem, na co se ho bude soud tázat, o určitých skutečnostech však nesmí vypovídat ze zákona. Soud je povinen vycházet z ustanovení § 124 občanského soudního řádu, ve kterém je zakotveno, že dokazování je možné provádět tak, aby bylo šetřeno státní, hospodářské, obchodní a služební tajemství a státu uznává povinnost mlčenlivosti. Soud musí respektovat zpovědní tajemství uložené církevním právem, to znamená, že duchovní nemohou být vyslýcháni o tom, co jim bylo svěřeno ve zpovědi. V těchto situacích soud smí vykonat výslech pouze tehdy, pokud vyslýcháného zprostil povinnosti zachovávat mlčenlivost příslušný orgán nebo ten, v jehož zájmu má tuto povinnost.⁵⁵

V situaci, kdy předvolává soud k výslechu svědka na účastníkovu žádost, soud tohoto účastníka vybídne, aby sdělil, jaká skutečnost bude prokázána tímto výslechem, a dle níž rozhodne, jestli požadovanou osobu vyslechně. V situaci, že soud rozhodne výslech této osoby jako nepotřebný, především s přihlédnutím k tomu,

⁵³ Článek 37 usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti Ústavního pořádku České republiky

⁵⁴ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 511.

⁵⁵ SCHELLEOVÁ, I. *Český civilní proces*. Praha: Linde, 1997, s. 367.

že prokazovaná skutečnost už byla důvěryhodně prokázána např. listinným důkazem, rozhodne usnesením, že výslech takového svědka nevykoná.

Předtím, než soud zahájí výslech, hledí na to, aby svědek nebyl přítomen při provádění jiných důkazů, které by mohly ovlivnit jeho výpověď, především při výslechu účastníků nebo jiných svědků. Je proto v praxi časté, že soud svědka předvolá do jednací síně až ve chvíli, kdy bude jeho výslech zahájen.

Před započítím výslechu předseda senátu nejdříve zjistí identitu svědka prostřednictvím průkazu totožnosti, dále jeho věk, rodinný stav, zaměstnání a bydliště, stejně tak i skutečnosti, které by mohly mít dopad na jeho věrohodnost. Takovými skutečnostmi mohou být především vztah svědka k účastníkům řízení nebo jejich zástupcům či vztah svědka k projednávané věci. Následně předseda senátu poučí svědka o možnosti odmítnout vypovídat, popřípadě posoudí opodstatněnost takového odmítnutí.

Na začátku výslechu předseda senátu vyzve svědka, aby úplně popsal, co ví o předmětu výslechu. Svědek má možnost, aby ve své výpovědi opominul to, co ze zákonem stanoveného důvodu předpokládá pro sebe a pro zákonem stanovené osoby za nebezpečné. V této části výslechu soud svědka zpravidla nepřerušuje žádnými svými otázkami, jen usměrňuje svědkovu výpověď, aby neodbíhala od dokazovaných skutečností. Také je nevhodné přerušovat výpověď svědka protokolací, proto si předseda senátu obvykle zapisuje poznámky, ze kterých po dokončení svědecké výpovědi diktuje protokol. Pokud svědek ve své výpovědi některé skutečnosti odborně posuzuje, soud může toto hodnocení zaprotokolovat, ale nemůže tyto odborné úsudky svědka převzít do svého hodnocení důkazů. Není důležité, jestli svědek má potřebné vzdělání pro takové odborné hodnocení, pokud nebyl v řízení stanoven jako znalec, ale jen vypovídá jako svědek, nemá právo důkazy sám znalecky hodnotit. Jestliže by soud považoval takovou svědeckou výpověď za znalecký posudek, pak by zatížil řízení vadou, která by měla vliv na správnost rozhodnutí.⁵⁶

⁵⁶ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 512.

Při protokolaci soud dohlíží na to, aby co nejpřesněji zaprotokoloval, co svědek vypovídal, bez jakýchkoli jazykových nebo stylistických úprav. Některé důležité části výpovědi je nejlépe zaprotokolovat doslovně.

Po dokončení spontánní části výpovědi svědka započne předseda senátu svědkovi klást otázky, které pokládá za důležité pro důkladnější objasnění dokazované skutečnosti. Odpovědi na tyto otázky jsou předsedou senátu pokaždé zaprotokolovány. I v této chvíli má svědek právo výpověď odepřít, pokud tyto otázky pokládá ze zákonem stanovených důvodů za nebezpečné. I v této situaci předseda senátu rozhodne o důvodnosti takového odepření.

Následně kladou svědkovi otázky se svolením předsedy senátu zbývající členové senátu, poté až účastníci a znalci. Předseda senátu vždy musí hodnotit vhodnost a účelnost položených otázek, pokud některou z otázek nepřipustí, musí ji zaprotokolovat a rozhodne usnesením o tom, že ji nepřipustil. Nepřipustnými jsou převážně otázky sugestivní, které svědkovi neříkají, jakým způsobem na ně má odpovědět a otázky kapciózní, které vyplývají z doposud nepotvrzené skutečnosti. Tak je nemožné předestřít svědkovi celou situaci s pouhým dodatkem, zda to tak bylo či nikoliv.

Pokud je jako svědek vyslechnuta fyzická osoba, která je statutárním orgánem právnické osoby, která je účastníkem řízení, smí být tato fyzická osoba v tomto řízení vyslechnuta jen jako účastník, nikoliv svědek. Je to promítnuto do ustanovení občanského soudního řádu⁵⁷ a vyplývá z toho, že s ohledem na vztah takové fyzické osoby k osobě právnické není možné její výpověď považovat za svědectví.

Pokud je jako svědek vyslechnut advokát, je třeba zejména důkladně znát obsah a rozsah jeho potencionální výpovědi. Protože ve smyslu § 21 odst. 1 zákona o advokacii je advokát povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb, ale ne však mimo tento rámec.⁵⁸ Jestli se o takovou skutečnost nejedná, platí obecná povinnost svědčit.

⁵⁷ § 126 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

⁵⁸ § 21 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., *o advokacii*

Pokaždé po dokončení výslechu je předseda senátu povinen svědka poučit o tom, že má právo na náhradu hotových výdajů a ušlého výdělku, tzv. svědečné. Hotové výdaje svědka jsou cestovní výlohy, stravovací a ubytovací výlohy spojené s plněním jeho svědecké povinnosti. Nárok na náhradu jízdného má jen ten svědek, který nemá trvalé bydliště nebo nepracuje v místě, kde se řízení koná, v místě bydliště má nárok na místní přepravné. Jestliže svědek nárok na jízdné uplatní, je povinen soudu předložit platnou jízdenku, která mu k přepravě posloužila.⁵⁹

Svědka má také nárok na ušlý výdělek. Jestliže svědek tento nárok uplatní, musí výši ušlého výdělku doložit. Z tohoto důvodu mu je společně s předvoláním k výslechu doručováno potvrzení zaměstnavatele.

Jestliže svědek žádá svědečné, ale nemůže jeho výši doložit, poučí jej předseda senátu o tom, že právo na svědečné je možné uplatnit do tří dnů od výslechu nebo ode dne, kdy bylo svědku oznámeno, že se výslech nebude konat. Jestliže svědek toto právo ve lhůtě tří dnů neuplatní, tak nárok zanikne.

Předseda senátu rozhodne o přiznání svědečného přímo při jednání usnesením, které je zapsáno do protokolu o jednání.

Důkaz výpovědi svědka je soud povinen, stejně jako všechny provedené důkazy, následně zhodnotit v odůvodnění svého rozhodnutí. Při důkazu výpovědi svědka je soud povinen vyhodnotit věrohodnost výpovědi s přihlédnutím k tomu, jaký má svědek vztah k účastníkům řízení a k projednávané věci, a jaká je jeho rozumová a duševní způsobilost, k okolnostem, které doprovázely jeho vnímání skutečností, o kterých vypovídá, vzhledem ke způsobu reprodukce těchto skutečností a k chování při výslechu. Dále také soud musí při hodnocení svědecké výpovědi přihlédnout i k poznatkům, zjištěným na základě hodnocení ostatních důkazů. Celkové posouzení ze všech uvedených hledisek pak poskytuje závěr o pravdivosti či nepravdivosti tvrzených a prokazovaných skutečností.⁶⁰

⁵⁹ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 512.

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2002, sp. zn. 33 Odo 18/2001

Vzhledem k tomu, že k hodnocení výpovědi svědka dochází v konečném rozhodnutí, převážně ve velkém časovém odstupu, je vhodné, aby si předseda senátu po skončení výslechu zapsal poznámky o jeho průběhu, které nebudou uvedeny v protokolu o jednání, tím jsou především, jakým způsobem svědek při výslechu působil, jak pohotově odpovídal na otázky, jak plynule vypovídal apod. Toto vnější působení svědka může mít vliv při posuzování jeho věrohodnosti a předseda senátu už po určité době nemusí vědět, jak na něj svědek při výslechu působil.

4.2 Výslech znalce a znalecký posudek

Podle zákonného ustanovení občanského soudního řádu soud stanoví znalce tehdy,⁶¹ závisí-li rozhodnutí na posouzení skutečností, ke kterým je třeba odborných znalostí, to znamená, že je ustanovení znalce povinností soudu bez ohledu na to, jestli soudce sám disponuje potřebnými odbornými vědomostmi.

Znalcem mohou být jak osoby fyzické, tak právnické. Znalci právnické osoby jsou především vědecké ústavy nebo instituce, popřípadě vysoké školy.

Znalec je osobou, která má potřebné znalosti a zkušenosti z oboru, ve kterém jako znalec působí a má takové osobní vlastnosti, které dávají předpoklad pro to, že znaleckou činnost může řádně vykonávat. Podmínkou výkonu znalecké činnosti je složení znaleckého slibu, uvedeno v § 6 zákona č.36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících.⁶² Po složení slibu se jmenovaní znalci zapisují do rejstříku znalců a tlumočnicků, vedeném u krajských soudů, v jejichž obvodu má znalec trvalé bydliště.

Povinností znalce je prostřednictvím svých odborných znalostí posoudit skutečnosti, které mu soud stanoví. Výsledek tohoto zkoumání znalec zaznamenává v písemném znaleckém posudku, jestliže soudu nestačí jeho ústní vyjádření. Podle

⁶¹ § 127 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

⁶² § 6 zákona č. 36/1967 Sb., *o znalcích a tlumočnících*

zákona má soud znalce nejdříve vyslechnout, potom mu může uložit vypracovat znalecký posudek písemně. V praxi se setkáváme s úplným opakem, neboť v převážné části případů soudy ukládají znalcům vypracovat znalecké posudky písemně a teprve poté je k těmto posudkům vyslechnou. Jen s písemným znaleckým posudkem se soud spokojí pouze ve výjimečných případech, a to především tehdy, pokud nemá žádný z účastníků výhrady k tomuto posudku a výslech znalce nenavrhne. Ale i tam, kde se soud spokojil s písemným posudkem, je třeba naříditi dodatečně výslech znalce, jestliže je to třeba vzhledem k obsahu samotného posudku nebo vzhledem k jiným okolnostem dodatečně uváděným účastníky řízení.⁶³

Předtím než soud ustanoví znalce, umožní účastníkům vyjádřit se k navrhovanému znaleckému posudku a k osobě znalce, a to především k možné předpojatosti znalce.⁶⁴ Takovýmto postupem je možné předejít případným námitkám, které účastníci mohou k osobě znalce vznášet. Také i znalci zákon zakazuje podat posudek, pokud je možné mít pochybnosti o jeho nepodjatosti, znalec proto musí oznámit soudu skutečnosti, pro které může být vyloučen. O vyloučení znalce rozhoduje soud, který jej k podání posudku ustanovil.

Dle ustanovení zákona o znalcích a tlumočnících musí soud požadovat znalecké posudky především od ústavů specializovaných na znaleckou činnost, pokud v požadovaném oboru takové instituce existují. Ve zvláště komplikovaných situacích vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení mohou soudy požadovat vědecké ústavy, vysoké školy a instituce, aby samy podaly posudek.

V praxi by mohla nastat situace, kdy v určitém oboru není žádný znalec zapsaný do rejstříků znalců. V takové situaci může soud ustanovit znalcem osobu, která není zapsána do seznamu znalců, ale má potřebné odborné předpoklady pro podání znaleckého posudku a složila u předsedy senátu znalecký slib.

Při úvaze o potřebě znaleckého zkoumání je soud povinen přihlížet ke všem okolnostem případu i se zřetelem k významu skutečností, jejichž posouzení závisí

⁶³ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 515.

⁶⁴ zákon č. 36/1967 Sb., *o znalcích a tlumočnících*

na odborných znalostech. Ustanovení znalce v konkrétním sporu je jen záležitostí soudu a nikoli účastníků řízení, je tedy pouze na úvaze soudu, zda návrhu účastníka na provedení důkazu znaleckým posudkem vyhoví. Obecné soudy musí rozhodovat na základě spolehlivě zjištěného skutkového stavu, zákon jim neukládá, pomocí jakých důkazů k tomuto skutkovému stavu mají dospět, soud tedy provede dle své úvahy jen ty důkazy, které objektivním a spolehlivým způsobem zjistí právně relevantní skutečnosti. V opačném případě, pokud by soud důkaz znaleckým důkazem neprovedl a sám posoudil skutečnosti, k nimž je potřeba odborných znalostí, jde o vadu řízení, která může mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Vyplyne-li v řízení najevo, že rozhodnutí soudu bude záležet na posouzení skutečností, ke kterým je potřeba odborných znalostí, v takovém případě je povinností soudu vyžádat si zpracování znaleckého posudku, a to i tehdy, jsou-li účastníci řízení procesně pasivní. Pouhá úvaha soudu, že náklady znaleckého posudku mohou přesáhnout částku, která je předmětem sporu, nemůže redukovat důkazní řízení, zejména když má soud možnost uložit účastníkovi složit zálohu na náklady důkazů, který soud nařídil o skutečnostech jím uvedených nebo v jeho zájmu.⁶⁵

V zájmu plynulosti a hospodárnosti soudního řízení je možné, aby soud ustanovil znalce až po shromáždění všech skutkových podkladů nutných pro provedení znaleckého úkonu. Zejména je nutné provést všechny vhodné důkazy k všestrannému objasnění skutečností, které mají být předmětem znaleckého zkoumání a až poté přistoupit ke znaleckému dokazování. Úkolem znalce není, aby si zajišťoval skutkové podklady pro své znalecké závěry, ale je to povinností soudu, předtím než znalce požádá o znalecký posudek, potřebné podklady mu opatřit.

Věcná správnost znaleckého posudku nezávisí jen na odbornosti, znalostech a zkušenostech znalce a na tom, s jakou odpovědností přistupuje k podání posudku, ale také na tom, jak zodpovědně soud zadává znalci úkol. Proto je soud povinen vždy dle okolností případu uvážit, které skutečnosti mají být posouzeny na základě odborných znalostí, a před zadáváním úkolu znalci dostatečně vysvětlit skutečnosti nutné

⁶⁵ Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 28. 3. 2000, sp. zn. 9 Co 164/2000

k podání posudku. V zadání úkolu musí soud přesně a jasně formulovat, k čemu se má znalec vyjádřit a co má být jeho posudkem objasněno.⁶⁶

Při ustanovování znalců je soud povinen postupovat v souladu se zákonem, to znamená, že nejprve znalce ustanoví a vezme do slibu a teprve poté znalce požádá o provedení znaleckého posudku.

Znalecké dokazování probíhá ve čtyřech fázích:

- a.) Ustanovení znalce a zadání posudku
- b.) Výslech znalce
- c.) Hodnocení znaleckého posudku soudem
- d.) Rozhodování o nákladech řízení

Soud přesně vymezí úkol znalce v usnesení o ustanovení znalce, nejlépe pomocí zřetelně formulovaných otázek. Znalci by měli být dány úplně jasné pokyny o tom, k čemu má znalecký posudek vést, co jím má být objasněno a z jakého skutkového stavu má znalec vycházet. Znalcům není možné ukládat povinnost zodpovědět jiné otázky, především otázky právní, protože právní posouzení věci je výlučně věcí soudu.

Ke znaleckému zkoumání a vypracování znaleckého posudku je potřeba, aby soud znalci umožnil nutnou součinnost, a to především tím, že mu dovolí nahlédnout do spisu, případně mu spis půjčí. Stejně tak soud může uložit účastníkům, ale i jiným osobám, aby se dostavili ke znalci, předložili mu potřebné předměty, podali mu důležitá vysvětlení, podrobili se lékařskému vyšetření, případně zkoušce krve, či něco vykonali nebo snášeli, pokud je to k podání znaleckého posudku zapotřebí.

Znaleckou činnost je možné obecně rozdělit do tří na sebe navazujících etap:

1. V úvodní etapě se znalec obecně seznamuje se zadaným úkolem a materiály, které má k dispozici, přičemž si stanoví, které postupy a metody svého oboru bude uplatňovat při řešení znaleckého úkolu.

⁶⁶ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 516.

2. Vlastní pracovní fáze zachycuje posouzení celé situace a následné vyhodnocení významu jednotlivých zjištění ve vzájemných souvislostech, interpretaci dílčích závěrů a jejich podřazení pod obecnější zákonitosti.
3. V závěrečné etapě sestavuje znalec své odpovědi na otázky soudu. Shrnuje všechny své poznatky o posuzované situaci, při které používá především metody formální logiky, a to tak, aby odpovědi byly jasné, stručné, srozumitelné a neumožňovaly různá vysvětlení.

Znalecký posudek má tři části:

1. Nález – popis zkoumaného podkladu, případně jevů a shrnutí skutečností, ke kterým znalec při úkonu přihlížel,
2. Posudek – vlastní odborné posouzení a závěry znalce, s odpověďmi na položené otázky,
3. Znaleckou doložku – určení oboru, ve kterém je znalec zmocněn podávat posudek.

Uvedené náležitosti musí mít jak písemně zpracovaný posudek, tak i posudek podávaný ústně do protokolu.

Ke zkvalitnění znaleckého posudku napomáhá, že znalec má právo tam, kde to vyžaduje povaha věci, přibrat k posuzování zvláštních dílčích otázek konzultanta.⁶⁷ Tuto skutečnost je znalec povinen v posudku uvést společně s důvody, které k ní vedly. Odpovědnost znalce však není dotčena ani v té části posudku, o níž bylo konzultováno.

Po provedení znaleckého posudku soud znalce vyslechne a především umožní účastníkům klást znalci k posudku otázky.

⁶⁷ § 10 odst. 2 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících

Jestliže má soud pochybnosti o správnosti znaleckého posudku, může dát tento posudek přezkoumat jiným znalcem, vědeckým ústavem nebo institucí, jedná se tzv. revizní znalecké zkoumání. K tomuto reviznímu zkoumání se soud přiklání nejen v situaci pochybností o správnosti posudku, ale i v situaci existence několika rozporných posudků.⁶⁸

Vzhledem k tomu, že znalci jsou příslušní podávat znalecké posudky nejenom na vyžádání soudů a státních orgánů, ale i právnických a fyzických osob, dochází v praxi k případu, kdy důkaz, označený jako znalecký posudek, předloží soudu některý z účastníků. Jestliže se však jedná o posudek, jehož zpracování si soud nevyžádal, je nutno na takový posudek pohlížet jako na listinný důkaz, nikoliv jako na důkaz znaleckým posudkem. Je jen na úvaze soudu, jak bude tento důkaz hodnotit, a to v souladu se zákonem.⁶⁹

Dle ustanovení občanského soudního řádu je možné místo posudku znalce použít potvrzení nebo odborné vyjádření, o jejichž správnosti nemá soud pochybnosti.⁷⁰ O odborné vyjádření ve smyslu tohoto ustanovení ale může jít jen tehdy, pokud se jím posuzují skutečnosti, ke kterým je třeba odborných znalostí a které byly důvodem pro ustanovení znalce. To předpokládá, že ten, kdo odborné posouzení zpracovává, přináší k informacím, ze kterých vychází, něco jiného, vnáší do této věci své odborné hledisko a svůj odborný názor. Zároveň se jedná o činnost, které není schopen kdokoliv, ale jen osoby s odbornými zkušenostmi a znalostmi, které nejsou obecně přístupné. Jedná-li se o takové zprávy, má podle zákona ten, kdo je poskytuje, právo na odměnu dle zvláštního předpisu. Jestliže však poskytovatel zprávy jen vezme informace, které jsou mu známy, a sdělí je soudu, aniž by byly jakkoliv odborně zpracovávány či hodnoceny, jde o sdělení ve smyslu ustanovení.⁷¹

Znalec má za zpracování znaleckého posudku právo na odměnu dle stanovených sazeb a na náhradu nákladů, které vynaložil v souvislosti se znaleckým posudkem. Takovými náklady jsou především cestovní výdaje, náhrada ušlé mzdy, věcné náklady

⁶⁸ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 519.

⁶⁹ § 132 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

⁷⁰ § 127 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

⁷¹ § 128 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

a náklady spojené s přibráním pracovníků pro pomocné práce. Znalecká odměna se určí dle stupně odbornosti potřebného k provedení úkonu a podle množství účelně vynaložené práce, soud také přihlíží k délce doby trvání úkonu a dodržení stanovené lhůty znalcem apod. Odměnu znalce může soud zkrátit v situaci, že úkon není proveden řádně nebo ve stanovené lhůtě. Soud ale také může odměnu zvýšit až o 20 % v situaci, že byl znalecký posudek vzhledem k okolnostem případu mimořádně složitý.⁷²

Znalec musí vždy společně s podáním posudku vyčíslit výši znalecké odměny a tuto výši zdůvodnit. Soud, který znalce ustanovil, potom rozhodne o tom, jestli znalci vyčíslenou odměnu přizná v plné výši nebo zda ji sníží. Proti usnesení o přiznání odměny znalci může, jak znalec, tak i účastníci řízení podat odvolání.

Tak jako každý jiný důkaz, musí soud hodnotit i důkaz znaleckým posudkem dle zásad vyjádřených v ustanovení § 132 občanského soudního řádu. Aby mohl soud odpovědně hodnotit znalecký posudek, nemůže být znalec omezen na podání odborného závěru, nýbrž soud musí mít možnost z posudku poznat, ze kterých zjištění znalec vycházel a na základě jakých zvážení dospěl ke svému závěru. Soud se při hodnocení znaleckého posudku nesmí zaměřit jen na závěr posudku, ale je povinen zabývat se tím, jestli znalec bral v úvahu všechny rozhodné skutečnosti a jestli posudek spočívá na přesných podkladech. Co se týká hodnocení samotného závěru znaleckého posudku, soudu nepřísluší hodnotit odborné závěry znalce co do jejich správnosti, soud jen hodnotí přesvědčivost posudku co do jeho úplnosti ve vztahu k zadání, logické odůvodnění znaleckého nálezu a jeho soulad s ostatními provedenými důkazy. V situaci, že soud shledá znalecký posudek jako nepřesvědčivý, může nechat ve věci vypracovat nový revizní znalecký posudek.

Má-li soud při rozhodování k dispozici dva znalecké posudky s odlišnými závěry o shodné otázce, musí je vyhodnotit v tom smyslu, který z nich a z jakých důvodů bude mít za podklad svého rozhodnutí a proč nevychází ze závěrů druhého znaleckého posudku.⁷³

⁷² SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 520.

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2002, sp. zn. 30 Cdo 222/2001

Shodné procesní postavení jako znalci mají i tlumočníci. To je upraveno zákonem č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících. Proto pro ustanovování tlumočnicků, pro zadávání jejich úkolů i pro vyúčtování tlumočeného platí shodné zásady jako pro znalce. Postavení tlumočnicka v řízení ale nemá takový význam jako postavení znalce. Tlumočnick soudu buď vypracovává překlady předložených listin či tlumočí při ústním jednání soudu. Soud ale tyto úkony tlumočnicka nehodnotí, protože se nejedná o důkaz.

Odlišení oproti znalcům také tkví v úhradě tlumočeného. Zatímco znalečné hradí zpravidla ten účastník, který nemá úspěch ve věci, tlumočné hradí stát. Podle občanského soudního řádu mají účastníci právo jednat před soudem ve své mateřštině.⁷⁴ Účastníku, kterému je mateřštinou jiný než český jazyk, soud ustanoví tlumočnicka, hned jak taková potřeba vyjde v řízení najevo. Z toho vyplývá, že pokud účastník uplatní své právo před soudem ve své mateřštině a soud tento jazyk neovládá, potom tlumočnicka potřebuje soud a nejedná se o výdaj účastníka, který by měl hradit. To znamená, že soud nese tyto náklady bez nároku na jejich náhradu. Jiná situace nastává v případě výslechu svědka, který neovládá český jazyk či v případě důkazu listinou napsanou v cizím jazyce. V takovém případě už tlumočné je nákladem důkazu a hradí ji neúspěšný účastník.

4.3 Zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob

Dle ustanovení § 128 občanského soudního řádu musí každý bezplatně na dotaz soudu sdělit skutečnosti, které jsou významné pro řízení a rozhodnutí. Odmítnout soudu sdělit tyto skutečnosti smí jen ten, kdo by tak mohl učinit jako svědek podle § 126 občanského soudního řádu. Tento důkazní prostředek závisí na získávání informací, které mohou pomoci k objasnění skutkového stavu věci. Právní úprava před novelou provedenou zákonem č. 238/1995 Sb. ukládá povinnost poskytnout soudu požadované informace jen právnickým osobám, současná právní úprava rozšířila tuto povinnost i na fyzické osoby. Od tohoto ustanovení je nutno odlišit ustanovení

⁷⁴ § 18 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

§ 127 odst. 4 občanského soudního řádu, a to především v tom smyslu, že za vydání potvrzení nebo odborného vyjádření dle ustanovení § 127 odst. 4 občanského soudního řádu náleží jeho poskytovateli finanční náhrada. Odlišnost spočívá v tom, že dle § 128 občanského soudního řádu poskytovatel zprávy jen vezme informace, které jsou mu známy, a sdělí je soudu, aniž by byly odborně zpracovány, hodnoceny či posuzovány, zatímco dle § 127 odst. 4 občanského soudního řádu se předpokládá, že ten, kdo odborné posouzení zpracovává, dodává k informacím, ze kterých vychází, něco dalšího, vnáší do věci své odborné hledisko. Proto také poskytovatel zprávy dle § 128 občanského soudního řádu musí tuto zprávu sdělit soudu bezplatně, má nárok jen na výlohy spojené s jejím podáním, ale ne na odměnu. Jestliže poskytovatel zprávy jen vyhledá informace, které má k dispozici, a předá je soudu, nemá nárok na odměnu, a to ani tehdy, pokud vůči jiným osobám, kterým tyto informace poskytuje, nárok na odměnu podle zvláštního předpisu má.

V praxi význam § 128 občanského soudního řádu spočívá v tom, že prostřednictvím sdělení osob, které jsou o to požádány, soud získává informace o skutečnostech, ke kterým sami účastníci nemají přístup, které účastníci ani nemohou prokázat, které tvrdí v rozporu se skutečným stavem. Sdělení těchto skutečností soud nezavazuje v tom smyslu, že by k nim musel přihlížet.⁷⁵

Shodně jako v situaci svědecké výpovědi, smí fyzická osoba odmítnout podat soudu požadované skutečnosti, pokud by poskytnutím těchto informací způsobila nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým.

4.4 Důkaz listinou

Důkaz listinou je důkaz nepřímý. Řadí se k nejspolehlivějším důkazům především v obchodních sporech a v některých případech jej nejde nahradit jinak, zpravidla stanoví-li předpis hmotného práva kogentně, že určený právní úkon musí být v písemné formě.

⁷⁵ BUREŠ, J.; DRÁPAL, L. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck., 1994, § 133.

Zákon listiny dělí na veřejné a soukromé. Veřejné listiny jsou vymezeny tak, že jsou jimi veškeré listiny vydané soudy České republiky nebo jinými státními orgány v mezích jejich pravomoci, jakož i listiny, které jsou zvláštními předpisy prohlášeny za veřejné.⁷⁶ Ze zákonného vymezení je možné dovodit, že veřejnou listinou je jakákoliv listina vydaná státním orgánem nebo jiným orgánem k tomu oprávněným, která používá veřejné víry, jednak jestli jde o její autentičnost, jednak jestli jde o její obsah. Veřejná víra znamená, že se sféře veřejné, tzn. v praxi státních a jiných veřejných orgánů, předpokládá správnost listiny, jestliže se neprokáže opak.

Listiny soukromé nejsou v zákoně přesně vymezeny, je možné proto odvozovat, že se jedná o negativní vymezení a jsou jimi veškeré listiny, které nemají povahu veřejných listin.

Zákon konkrétně nspecifikuje, v jaké formě má být veřejná listina vydána, je však jasné, že pokud tyto listiny vydávají soudy a jiné státní orgány, musí být každá taková listina vydána v mezích pravomoci státního orgánu, který ji vydává, to znamená i ve stanovené zákonné formě.

Formu veřejné listiny má i doručenko o doručení písemnosti soudu. Znamená to, že prokazuje pravdivost toho, co je v ní osvědčeno nebo potvrzeno, pokud není prokázán opak. Účastník, který zpochybňuje správnost informací uvedených na doručence, je povinen o tom nabídnout soudu důkazy a svá tvrzení prokázat.⁷⁷

Shodně tak i protokol o jednání, který zahrnuje zákonem stanovené náležitosti, je veřejnou listinou. Účastník, který tvrdí opak proti informacím uvedeným v protokolu, musí svá tvrzení prokázat, spočívá na něm důkazní břemeno.

Pokud účastník předloží soudu jako důkaz veřejnou listinou, zabývá se soud zejména její pravostí. Pravost listiny znamená, jestli skutečně zpráva zachycená na listině pochází od toho, kdo je v ní uveden jako její vystavitel. Ustanovení § 134 občanského soudního řádu zahrnuje právní domněnku pravosti veřejné listiny i právní domněnku pravosti jejího obsahu. Na otázku pravosti obsahu veřejných listin se vyskytují dva různé

⁷⁶ § 134 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

⁷⁷ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 522.

názory. První uvádí, že jestli soud shledá veřejnou listinu pravou, není už oprávněn zkoumat tuto listinu z hlediska správnosti jejího obsahu. Druhý názor, převažující v současné praxi, mluví o tom, že soud je oprávněn zkoumat nejenom pravost veřejné listiny, ale u listin, které něco osvědčují či potvrzují, je oprávněn zkoumat i správnost jejího obsahu. U těchto listin je tedy připuštěn důkaz o tom, že jejich obsah neodpovídá skutečnosti. Opačně je to u listin, které obsahují autoritativní výrok o rozhodnutí či nějaké autoritativní prohlášení státního orgánu, soud nemá tuto pravomoc a musí vycházet ze své správnosti jejich obsahu.

Jak už bylo výše řečeno, soukromou listinou je ta listina, kterou není možné dle zákona považovat za veřejnou. Soukromé listiny představují pokaždé důležitý důkazní prostředek, který umožňuje fungování rozvinutého tržního hospodářství.

Ohlédneme-li se do minulosti, tak například Civilní soudní řád z roku 1985 ustanovil, že soukromé listiny, které jsou podepsány jejich vydavateli, podávají úplný důkaz o tom, že prohlášení v nich obsažená pocházejí od jejich vydavatelů. Nebyla stanovena domněnka správnosti jejich obsahu, ale byl jimi proveden důkaz, že vystavitel listiny učinil prohlášení v ní obsažené. Občanský soudní řád z roku 1950 stanovil, které listiny jsou veřejné, s tím, že zbývající listiny jsou soukromé, o těchto listinách potom výslovně prohlásil, že je soud hodnotí jako jakýkoliv jiný důkazní prostředek. Občanský soudní řád z roku 1963 se už o soukromých listinách shodně jako i dnešní občanský soudní řád nezmiňuje, což směřovalo ke zjednodušení důkazního významu soukromých listin a k převládání názoru, že pouhé popření obsahu soukromé listiny směřuje k důvodné pochybnosti o její věrohodnosti.⁷⁸

Jestliže by účastníku nebyla dána možnost provést důkaz soukromou listinou, nebo jestliže by důkazní síla těchto listin byla omezena na situace, kdy druhý účastník pravost této listiny nepopře, bylo by třeba všechna právní jednání, jejichž obsah se může stát v budoucnu sporným, konat před svědky nebo před úředními osobami.

Všeobecně je možné říci, že soukromými listinami jsou písemné právní úkony, prohlášení o právně významné skutečnosti, dopisy, novinové zprávy a další, přesně

⁷⁸ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 523.

se jedná o smlouvy, uznání dluhu, směnky, šeky, dluhopisy apod. Je značně nepochybné, že důkazní síla jednotlivých soukromých listin se velmi odlišuje dle jejich obsahu.

U soukromé listiny soud musí pokaždé zkoumat nejenom její pravost, ale i pravost jejího obsahu. Listina je pravá, pokud pochází od vystavitele a je jím rovněž podepsána. Je-li listina pravá, prokazuje, že její vystavitel projevil vůli o obsahu v listině uvedeném, popřípadě vykonal prohlášení v listině obsažené. Jestli obsah tohoto prohlášení odpovídá skutečnosti, teda jestli listina je pravdivá, posoudí soud na základě výsledků dokazování, a to nepřímou, nedokazuje se pravdivost listiny, ale právně důležité skutečnosti, o kterých listina svědčí.

Specifickým druhem soukromé listiny je tzv. kvitance, neboli potvrzení věřitele o tom, že dluh byl úplně nebo částečně splněn. Kvitance je důkazní listinou, která umožňuje dlužníkovi kdykoli v budoucnosti prokázat, že svůj dluh uhradil. Kvitanci je případně možné vyvrátit důkazem opaku, zejména jestli věřitel tvrdí, že kvitance byla zfalšována, vydána omylem apod.⁷⁹

Odlišnost mezi soukromou a veřejnou listinou tkví i v důkazní síle těchto listin. U veřejné listiny, kterou soud stanovil za pravou a nemá důvodné pochybnosti o její správnosti, totiž účastníku nepostačí jen popírání její správnosti, ale takový účastník je povinen tvrdit skutečnosti a poskytnout důkazy o tom, že je veřejná listina nepravdivá. Je tomu tak proto, že u státních orgánů, které takovéto listiny vydávají, se předpokládá, že nepotvrdí či neosvědčí skutečnost, o jejíž existenci se konkrétně nepřesvědčily. Z toho důvodu pouhé popírání správnosti obsahu takové listiny nemůže veřejnou listinu zprostit její důkazní síly. Oproti tomu u soukromé listiny je možné zpochybnit její obsah pouhou námitkou, v takové situaci se její obsah stává pochybným a je na účastníkovi, který se takové listiny dovolává, aby prokázal její pravost a řádnost. Odlišení od veřejné listiny tedy tkví v tom, že u soukromé listiny leží důkazní břemeno o její pravosti a správnosti na účastníku, který se takové listiny dovolává, kdežto u veřejné listiny leží důkazní břemeno na tom, kdo obsah takovéto listiny popírá.

⁷⁹ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 523.

V této spojitosti je také třeba zmínit, jestli soukromá listina obsahuje projev vůle nebo prohlášení, které svědčí ve prospěch vystavitele nebo v jeho neprospěch. Je logické, že listině svědčící ve prospěch jejího vystavitele soud při hodnocení důkazů zpravidla nepřizná stejnou váhu jako listině svědčící v jeho neprospěch. V běžném případě totiž nikdo písemně nepotvrdí nepravdivé skutečnosti svědčící v jeho neprospěch a na druhé straně lehce sepiše prohlášení svědčící v jeho prospěch, takové prohlášení potom nemá skoro žádnou důkazní sílu.

V praxi není shodný názor na to, jestli k důkazu listinou musí být pokaždé předložen originál listiny. Občanský soudní řád takovou povinnost výslovně nestanovuje. Žalobce kolikrát ani nemůže soudu předložit originály dokladů, protože se nacházejí u žalovaného. V takovém případě záleží na volné úvaze soudu, jak takový důkaz bude hodnotit, především s přihlédnutím k tomu, co o tomto důkazu sdělí účastníci. Jestliže druhý účastník důvodně zpochybní věrohodnost předložené kopie nebo má-li o ní pochybnosti soud, může účastníku uložit povinnost předložit k důkazu originál listiny či její notářsky ověřenou kopii s poučením, že pokud nebude originál listiny soudu předložen, nebude ani k tomuto důkazu nadále přihlíženo.

Běžné jsou v praxi i námitky účastníků, že druhý účastník listinu neobdržel. Odeslání listiny je proto vhodné pokaždé prokazovat potvrzením pošty o převzetí zásilky k přepravě. Sporná potom zůstává otázka, jak se srovnat s námitkou účastníka, že zásilka neobsahovala předmětnou listinu. I když se tyto námitky v praxi moc často nevyskytují, v takové situaci zůstává na odesílateli, aby zkusil tuto námitku vyvrátit, např. knihou odeslané pošty nebo potvrzením nestranné osoby přítomné při odesílání zásilky.

Provádění důkazu listinou

Aby soud mohl provést důkaz listinou, musí mít předmětnou listinu k dispozici. Znamená to, že mu byla listina předložena účastníky nebo si ji opatřil sám. Jestliže soud vyzve osobu k předložení listiny, kterou tato osoba má u sebe a kterou soud potřebuje provést k důkazu, musí tato osoba listinu soudu předložit. Povinnost listinu předložit

soudu se nazývá jako ediční povinnost a je upravena v ustanovení občanského soudního řádu.⁸⁰ I v situaci provádění listinných důkazů je však soud povinen respektovat zákonnou povinnost zachovávat tajemství a zákonem uznávanou povinnost mlčenlivosti. I když občanský soudní řád neobsahuje přesné ustanovení o tom, že předložení listiny může každý odmítnout z takových důvodů, pro které může svědek odmítnout svědectví, je možné analogicky dovodit, že i pro předložení listinného důkazu platí všeobecně platná procesní zásada, že každý, kdo by se při provádění důkazu soudem mohl dostat do situace, že by svou vlastní činností mohl způsobit nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým, může odepřít splnit svou povinnost spojenou s prováděním procesního dokazování. O tomto právu musí soud poučit všechny osoby účastníci se dokazování.

Nesplnění ediční povinnosti je možné vynucovat podobně jako neplnění ostatních procesních povinností pořádkovými pokutami podle občanského soudního řádu.⁸¹ Není však možné nařídit předvedení osoby, která má předmětnou listinu k dispozici, protože se zde nejedná o předvolání k výslechu.

Jestliže třetí osoba splní svou ediční povinnost, má právo na náhradu výdajů a ušlého výděleku za shodných podmínek, za jakých se uplatňuje nárok na svědečné.

Důkaz listinou se vykoná tak, že ji nebo její část předseda senátu při jednání přečte nebo sdělí její obsah. Takový způsob provedení listinného důkazu je stanoven v ustanovení § 129 občanského soudního řádu. Znamená to, že soud nemůže konstatovat, že mu byla k důkazu předložena určitá listina, protože takový postup by směřoval k vadě řízení, která by byla odvolávacím důvodem.⁸² Soud musí předloženou listinu přečíst, popřípadě konstatovat podstatnou část jejího obsahu.

Každá listina, která byla účastníkem předložena k důkazu, musí soud nejdříve předložit k nahlédnutí druhému účastníku, a to především proto, aby se mohl vyjádřit k její pravosti, popřípadě mohl namítat další důležité skutečnosti. Až potom soud tuto listinu přečte k důkazu. Takový způsob provedení důkazu musí být jasný i z protokolu

⁸⁰ § 129 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

⁸¹ § 53 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

⁸² § 205 odst. 2 písm. d) zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

o jednání. Po skončení řízení soud všechny originály listin vrátí tomu, kdo je k důkazu předložil, při této příležitosti neřeší, kdo je jejich opravdovým vlastníkem.⁸³

Jestliže soud provádí důkaz přiloženými spisy, musí konstatovat jejich podstatný obsah, který má vztah k projednávané věci. Obsah výpovědí zobrazený v těchto spisech hodnotí soud nikoliv jako svědecké výpovědi, ale jako obsah listin. Jestliže je obsahem listiny výpověď svědka, který je důležitým svědkem i v probíhajícím řízení, nemůže se soud spokojit s touto listinou jako s postačujícím důkazem, ale musí tohoto svědka znovu vyslechnout tak, aby se účastníci řízení mohli provedení tohoto výsledku zúčastnit a podílet se na něm kladením doplňujících dotazů.

Podobně je potřeba postupovat i v případě znaleckého posudku, předloženého k důkazu jedním z účastníků. Jestliže se jedná o znalecký posudek, jehož zpracování si soud sám nevyžádal, je nutné na takový posudek nahlížet jako na důkaz listinou ve smyslu ustanovení § 129 občanského soudního řádu, ale ne jako na důkaz znaleckým posudkem ve smyslu ustanovení § 127 občanského soudního řádu. Proto také není možné znalce, který takový posudek vypracovával, předvolat k jednání a jako znalce vyslýchat, jestliže nebyl v řízení znalcem ustanoven. Jestliže má soud pochybnosti o správnosti nebo úplnosti posudku, nařídí důkaz znaleckým posudkem dle § 127 občanského soudního řádu a znalci zároveň uloží, aby se vyjádřil i k obsahu posudku podaného mimo řízení.

Shodný postup platí i pro znalecké posudky podávané znalcem v ostatních řízeních. I v tomto případě soud nesmí takovým posudkem provést důkaz podle § 127 občanského soudního řádu, protože se jedná o listinný důkaz, který může být proveden jen stanoveným v § 129 občanského soudního řádu.

⁸³ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 525.

Hodnocení důkazu listinou

Při hodnocení důkazu listinou musíme vycházet ze zmiňované odlišné povahy listin soukromých a listin veřejných. Jestliže už totiž byla prokázána pravost veřejné listiny a účastník nenabídl soudu žádné důkazy k prokázání nepravdivosti jejího obsahu, soud z obsahu této listiny vychází a má ho v řízení za prokázaný.

Oproti tomu skutečná soukromá listina jen osvědčuje, že její zřizovatel učinil prohlášení v ní obsažené. Nakolik je toto prohlášení pravdivé a jaké právní důsledky z něj vyplývají, je soud povinen posoudit až v rámci své volné úvahy při hodnocení důkazů. Pro hodnocení důkazu soukromou listinou platí v zásadě shodné zásady jako pro hodnocení svědecké výpovědi. Znamená to, že pokud někdo zpochybňuje pravost soukromé listiny, musí toto zpochybnění být zdůvodněno a musí být o něm nabídnuty důkazy. Prosté tvrzení, že obsah listiny je nepravdivý, nemá na hodnocení důkazů žádný vliv. Pokud například účastník namítá, že listinu podepsal pod hrozbou násilí, a bude-li zjištěno, že druhý účastník byl v minulosti odsouzen za násilnou trestnou činnost, bude na volné úvaze soudu posoudit, jestli je obsah listiny opravdu skutečný. Závěrem je možné tedy shrnout, že při hodnocení důkazu soukromou listinou je soud povinen v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů přihlížet nejenom k jejímu obsahu, ale i k okolnostem jejího vystavení a její povaze, zejména pak k tomu, jde-li o listinu ve prospěch jejího vystavitele či v jeho prospěch.⁸⁴

4.5 Ohledání

Následujícím důkazním prostředkem v praxi běžně užívaným zejména pro svoji bezprostřednost je ohledání, a to jak věcí movitých, tak věcí nemovitých. Ohledání

⁸⁴ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 526.

vyplývá z poznávání věci přímo svými smysly, znamená to, že soudce při ohledání vnímá vnější vlastnosti ohledávaného předmětu nebo jevu.

Ohledání smí soud provádět na návrh nebo i bez návrhu. Způsob, jakým bude ohledání provedeno, určuje soud už před nařízením ohledání zpravidla dle povahy ohledávaného předmětu.

Jestliže předmětem ohledání má být věc movitá, její ohledání se provádí především přímo při jednání před soudem, záleží na tom, zda movitou věc je možné soudu přímo předložit. Za tímto účelem zákon ukládá každému, kdo má potřebný předmět u sebe, povinnost na výzvu předsedy senátu tento předmět soudu předložit, tyto osoby mají ediční povinnost shodně jako v případě provádění listinných důkazů. Má-li být ohledána osoba, je možné její ohledání provést jen za předpokladu, že tím nedojde k žádnému zásahu do její fyzické integrity, jestliže by tomu tak muselo být, je nutné takové ohledání svěřit znalci.

Jestliže je předmětem ohledání věc nemovitá nebo místo, kde došlo k události důležité pro řízení, provádí se ohledání na místě, kde se nemovitost či místo nachází. K tomuto ohledání se předvolávají shodné osoby, které je třeba vyrozumět v každém jednání soudu. Došlo-li by k porušení práva účastníků i jejich zástupců účastnit se místního ohledání a sledovat jeho průběh, je soud povinen ohledání opakovat či je jako důkaz nepoužít, pokud by shledal, že se bez něj není možné obejít. Stejně tak i v situaci, pokud by se konalo ohledání na nemovitosti ve vlastnictví jedné ze stran a tato strana by odmítla povolit přístup na tuto nemovitost protistraně, nemohl by soud výsledky tohoto ohledání v řízení použít. V tomto případě je možné využít pořádková opatření dle občanského soudního řádu a odstranit tak komplikování postupu řízení.⁸⁵ Takový postup by nebyl ani v rozporu s Listinou základních práv a svobod, protože v článku 12 odst. 3 této listiny je připuštěna výjimka z práva na nedotknutelnost obydlí, a to na základě zákona v situaci, že jde o zásah nezbytný pro ochranu práv a svobod druhých.

⁸⁵ § 53 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

V situaci, ve které má být věc ohledána a nachází se ve velké vzdálenosti od sídla soudu, může soud dát provést ohledání soudem dožádaným.

Po každém ohledání je třeba sepsat protokol. Jedná-li se o ohledání věci movité, která byla dopravena k soudu, nadiktuje předseda senátu výsledek ohledání rovnou do protokolu o jednání. Provádí-li se ohledání v místě, kde se předmět ohledání nachází, je nezbytné do protokolu přesně uvést výsledky ohledání. Pro lepší představu o předmětu ohledání je vhodné do protokolu o ohledání dodat fotodokumentaci, popřípadě videozáznam. Soud je povinen při jednání provést důkaz nejenom protokolem o ohledání, ale i příloženou fotodokumentací, která musí být součástí spisu.⁸⁶

Účastníci mají právo se k takovému důkazu ohledáním vyjádřit, stejně jako ke všem provedeným důkazům.

Zjistí-li soud, že k ohledání je nutné odborných znalostí, pověří ohledáním soudního znalce, sám taková ohledání neprovádí. V tomto případě uloží osobě, která má předmět ohledání v držení, povinnost, aby jej znalci předložila, v případě, že se jedná o věc nemovitou, uloží soud znalci, aby se dostavil k ohledání na místo samé. Soud je povinen pokaždé rozhodnout o ediční povinnosti ostatních osob, protože znalec sám takovou povinnost nikomu ukládat nemůže a nemůže ani splnění ediční povinnosti vynucovat.

Stejně jako v případě předložení listin mají osoby, kterým v souvislosti se zajištěním předmětu ohledání vznikly nějaké náklady, právo na náhradu výdajů a ušlého výdělku, jestliže jej řádným způsobem prokáží.

⁸⁶ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 527.

4.6 Výslech účastníků

Účastníci řízení napomáhají soudu poznat skutečnosti nutné k právnímu posouzení projednávané věci a k rozhodnutí soudu tím, že ve svých návrzích na zahájení řízení nebo v jiných podáních anebo při jednání tvrdí existenci nebo neexistenci určitých skutečností a nabízejí o těchto svých tvrzeních důkazní prostředky. Mají tzv. povinnost tvrzení. Odlišnost mezi tvrzením účastníků a jejich výpovědí k důkazu tkví v tom, že tvrzení tvoří předmět dokazování, tedy to, co se dokazuje, kdežto výpověď účastníků je procesním důkazním prostředkem o důležitém a pochybném tvrzení účastníků, tedy to, čím se dokazuje.⁸⁷

Důkaz výsledkem účastníků patří k důkazním prostředkům, které pomáhají ke zjištění skutečného stavu věci. Svou povahou ale patří k důkazním prostředkům zvláštním, protože je dle zákona může soud nařídit jen tehdy, pokud dokazovanou skutečnost není možné prokázat jinak a pokud s tím souhlasí účastník, který má být vyslechnut. Tím, že účastník řízení nedá souhlas ke svému výsledku, nejsou dotčena práva protistrany, je to jen k tíži žalobce, který provedení svého výsledku odepřel, protože se vystavuje riziku, že jeho tvrzení v řízení nebudou prokázána.

Pro důkaz výpovědí účastníka je typické, že vyslýchaný vypovídá o vlastních záležitostech, proto není možné očekávat, že bude vypovídat pokaždé nezaujatě a pravdivě. Účastník převážně rozvádí to, co už tvrdil ve svém vyjádření ve věci. Ve sporném řízení má důkaz výsledkem účastníků pouze podpůrnou povahu. Používá se především tam, kde dokazovanou skutečnost není možné prokázat jinými důkazními prostředky a účastník sám svůj výslech jako důkaz navrhl.

Nařídí-li soud důkaz výsledkem účastníka, musí účastník se k tomuto výsledku dostavit. Jestliže se k výsledku nedostaví, má soud stejně jako v situaci svědka právo ho k výsledku nechat předvést, popřípadě mu uložit pořádkovou pokutu.⁸⁸

⁸⁷ HANDL, V.; RUBEŠ, J. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: Panoráma, 1985, § 131.

⁸⁸ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 529.

Při výslechu účastníka řízení postupuje soud podobně jako při výslechu svědka. Znamená to, že po zjištění potřebných skutečností jako jsou informace o osobních, rodinných a pracovních poměrech účastníka, soud účastníka poučí o tom, že má vypovídat pravdu a nic nezamlčovat. Na rozdíl od ustanovení § 126 občanského soudního řádu, dle kterého předseda senátu poučuje svědka, že musí vypovídat pravdu, účastník řízení by dle § 131 občanského soudního řádu měl vypovídat pravdu. Rozdílnost pak tkví především v následcích, které z nepravdivé výpovědi svědka a účastníka vyplynuly. Zatímco svědkovi v případě jeho vědomě nepravdivé výpovědi hrozí následky v podobě trestního stíhání pro trestný čin křivé výpovědi, účastníkovi žádná taková sankce nehrozí. Sankcí v situaci nepravdivé výpovědi účastníka, jejíž nepravdivost bude v řízení prokázána nebo o jejíž nevěrohodnosti je soud přesvědčen, bude pro tohoto účastníka zpravidla nepříznivé rozhodnutí ve věci. Shodně tak i účastník nemá na rozdíl od svědka povinnost před soudem vypovídat, a proto ho není možné k výpovědi žádným způsobem nutit, ani sankcionovat za odmítnutí vypovídat. Účastník může odmítnout odpovědět i na jednotlivé otázky a ani v takovém případě jej soud nemůže k odpovědi nijak nutit, jen zaprotokoluje konkrétní otázku s připomínkou, že na ni účastník odmítl odpovědět.

Výslech účastníka je vyloučen v případě, že by účastník porušil státní, hospodářské nebo služební tajemství nebo státem uznanou povinnost mlčenlivosti.

Po poučení soud účastníka vyzve, aby popsal vše, co ví o předmětu výslechu. Do této části výpovědi nemůže soud zasahovat. Až potom, co účastník skončí se svou výpovědí, předseda senátu jeho výpověď zaprotokoluje, a poté jsou účastníkovi kladeny doplňující otázky, nejdříve ze strany soudu, pak popřípadě zbývajícími účastníky nebo jejich zástupci. V případě takových doplňujících dotazů má předseda senátu právo položenou otázku nepřipustit, jestliže např. nesouvisí s předmětem výslechu nebo není pro dané řízení vhodná. Soud řídí výpověď účastníka, aby nebyla rozvleklá nebo neodbíhala od projednávané věci. Při protokolaci by soud měl zapsat výpověď účastníka co nejpřesněji, účastník proto může vznášet námitky proti protokolaci. V takové situaci předseda senátu tyto námitky zaprotokoluje společně s doslovným vyjádřením účastníka. Pro provádění výslechu platí shodný procesní postup jako pro výslech svědka.

Výslech účastníka, který má posloužit jako důkaz, musí být proveden vždy ústně. Znamená to, že jakékoliv písemné prohlášení účastníka, i když by obsahovalo veškeré shora uvedené náležitosti, není možné považovat za výpověď účastníka.

Výslech účastníka se provádí nejvíce v řízeních uvedených v § 120 odst. 2 občanského soudního řádu, a to i v případě, pokud účastník se svým výsledkem nesouhlasí, protože jde o řízení, která jsou ovládána vyšetřovací zásadou, ve kterých soud musí provést ke zjištění skutkového stavu i další důkazy, než ty, které navrhli účastníci. Shledá-li soud tento důkaz jako nezbytný, pokaždé může navrhnout jeho provedení a účastník musí vypovídat. Bez výsledku účastníků se soud neobejde, např. v řízení o popření nebo určení otcovství, o osvojení nebo o rozvod manželství. V řízeních o určení otcovství jsou výsledky žalovaného a matky dítěte podstatným důkazním prostředkem, jelikož při těchto výsledcích jsou zjišťovány informace, které není možné zjišťovat jinými důkazními prostředky.

Mimořádný případ nastává v situaci výslechu účastníka, který je právnickou osobou. V takové situaci soud vyslechne jednatele, společníka nebo statutárního zástupce této osoby, jde však pokaždé o výslech účastníka, nikoliv svědka. Jestliže by soud vyslechl například pracovníka společnosti, který je jejím statutárním orgánem, jako svědka, i když právnická osoba je účastníkem sporu, šlo by o výslech způsobem, který je v rozporu se zákonem. Jestliže by potom při hodnocení důkazů přikládal tomuto výslechu důležitost svědecké výpovědi, pak by toto hodnocení bylo v rozporu s ustanovením § 132 občanského soudního řádu. Je totiž naprosto jasný rozdíl ve věrohodnosti svědecké a účastnické výpovědi, rozhodnutí soudu založené na takovém skutkovém zjištění proto nemá oporu v provedeném dokazování.

Na rozdíl od svědka, účastník nemá právo na náhradu nákladů, které mu ve spojení s jeho výpovědí vznikly. Tyto náklady jsou spojené s celkovými náklady na řízení.

Při hodnocení důkazu výpovědi účastníka řízení je soud povinen postupovat obzvlášť důkladně. Je možné, že účastník bude svou výpovědí sledovat převážně svůj vlastní prospěch, proto soud musí důkladně dbát na aspekty ukazující na nevěrohodnost výpovědi. Znamená to, že už při samotné výpovědi účastníka si soud musí všimnout

i vnějších projevů účastníka. Takové vnější projevy totiž nesmí být zachyceny v protokolu o jednání, ale pro soud jsou rozpoznatelné a mají vliv na posouzení věrohodnosti výpovědi. S přihlédnutím k těmto skutečnostem, je třeba důkaz výsledkem účastníka hodnotit jako důkaz podpůrný, který je nutné podepřít jinými důkazy. To platí zejména pro řízení sporné, kde by nepřítomnost jiných důkazů musela vést k negativnímu rozhodnutí ve věci pro žalující stranu.⁸⁹

4.7 Ostatní důkazní prostředky

Jak již bylo uvedeno, za důkaz mohou sloužit prostředky, kterými je možné zjistit stav věci, to znamená, že výčet důkazních prostředků v § 125 občanského soudního řádu je jen demonstrativní, soud může, pokud je toho třeba, k prokázání určité skutečnosti použít i jiných důkazních prostředků.

Takové důkazní prostředky mohou být např. videozáznamy, zvukové záznamy, fotografie, počítačová data apod. Potom musí také provedení důkazů před soudem v souladu se zásadou přimosti odpovídat jeho povaze. Předseda senátu je povinen za účelem provedení takového důkazu učinit nutná opatření, především zajistit příslušnou techniku pro jeho reprodukci.⁹⁰

I pro jiné důkazní prostředky platí ediční povinnost, znamená to povinnost toho, kdo má tento důkazní prostředek u sebe, aby ho na výzvu soudu předložil. Tato osoba má poté i shodné právo na náhradu nákladů, které jí s tímto předložením vznikly.

⁸⁹ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 531.

⁹⁰ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 532.

5 PRŮBĚH DOKAZOVÁNÍ

Dokazování v procesním řízení probíhá v několika fázích:

1. Navrhování důkazů
2. Opatřování důkazů
3. Provádění důkazů
4. Hodnocení důkazů

5.1 Navrhování důkazů

Fáze navrhování důkazu je pro samotný postup řízení nejdůležitější. Navrhování důkazů je procesní povinností účastníků. Jestliže účastníci nenavrhnou důkazy, vychází soud ze skutkového stavu, který byl zjištěn z už provedených důkazů. Zde je zapotřebí také konstatovat rozdílnost mezi řízením sporným a řízením nesporným. Zatímco v řízení sporném je navrhování důkazů povinností účastníků, v řízení nesporném má tuto povinnost soud. Soud tedy sám podle svého volného zvážení navrhuje provedení důkazů, které mu připadají pro objasnění předmětné věci nezbytné. Samotná nečinnost účastníků tedy v nesporném řízení nemusí mít za důsledek stav důkazní nouze, protože si soud potřebné důkazy opatřuje sám z úřední povinnosti.

Proti tomu při řízení sporném má soud právo provést i jiné než účastníky navržené důkazy, pokud jejich nutnost ke zjištění skutkového stavu v řízení vyšla najevo. To vyjadřuje, že pokud zjistí soud, že k objasnění věci je potřeba provést důkaz, jaký účastníci nenavrhl, může jej provést i bez návrhu účastníků.

Při navrhování důkazů musí soud vždy dbát, aby bylo jasné, jakému prokázání tvrzení je důkaz navrhován. Soud je povinen před provedením každého důkazu

účastníkům oznámit, k jakým sporným skutečnostem bude určitý důkaz veden, tak, aby byla vždy naplněna zásada předvídatelnosti postupu soudu.

V této spojitosti je třeba konstatovat další poučovací povinnost soudu, která vychází z procesního práva, a sice poučit účastníka, který doteď nenavrhł důkazy nutné k prokazování všech svých sporných tvrzení, aby tyto důkazy označil bez zbytečného odkladu. Rovněž soud musí poučit účastníka i o následcích nesplnění této povinnosti. Soud je povinen při poučení dbát na to, aby bylo dostatečně konkrétní a srozumitelné pro každého účastníka, musí přesně stanovit, která tvrzení účastníka jsou v řízení sporná a nejsou podložena žádnými důkazy.⁹¹ Toto poučení může soud učinit písemnou formou nebo i ústně při jednání.

V praxi se může stát, že účastník navrhne k prokázání svých tvrzení důkaz, který byl pořízen v rozporu s obecně závaznými právními předpisy, jeho pořízením došlo k porušení práv jiné fyzické nebo právnické osoby. V takové situaci soud tento důkaz jako nepřijatelný neprovede.

Pokud účastník soudu navrhne provedení důkazu v jeho prospěch, může mu soud uložit, aby složil zálohu na náklady provedení tohoto důkazu, jestliže u takového účastníka nejsou předpoklady pro osvobození od soudních poplatků. Soud uloží povinnost složit zálohu, když lze předpokládat, že budou prováděny důkazy, s jejichž provedením budou spjaty vyšší náklady. V opačném případě platí náklady důkazu stát. Soud sám musí posoudit, jestli jsou u účastníka splněny podmínky pro osvobození od soudních poplatků, a podle tohoto posouzení rozhodnout, zda mu uloží zaplacení zálohy. Záloha na náklady důkazu se nejčastěji vyskytuje u důkazů znaleckými posudky, jelikož tyto důkazy jsou zpravidla nejnákladnější. Soud o povinnosti složit zálohu na provedení důkazu rozhoduje usnesením, proti kterému je přípustné odvolání.⁹²

Má-li účastník za to, že jsou splněny všechny předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, smí při podání odvolání proti tomuto usnesení také navrhnout,

⁹¹ § 118a odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

⁹² SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 497.

aby mu bylo přiznáno osvobození od soudních poplatků. Pokud soud uzná osvobození od soudních poplatků, je účastník zproštěn povinnosti zaplatit zálohu na náklady důkazu.

Jestliže účastník neuhradí zálohu na náklady důkazu, i když byl k jejímu zaplacení usnesením soudu vyzván, není to podnětem k tomu, aby soud neprovedl důkaz, který je potřebný ke zjištění skutkového stavu věci. Ustanovení totiž soudu neumožňuje, aby pouze z důvodu neuhrazení zálohy na náklady důkazu upustil od provedení důkazu, jenž nařídil a jenž je nutný ke zjištění skutkového stavu věci.⁹³

Platná úprava navrhování důkazních prostředků

Rozdělení novely OSŘ, zákon č. 171/1993 Sb., a po ní ještě další novely, jsou v § 120 ve druhém odstavci vymezena řízení, která lze zahájit i bez návrhu, a další řízení, která jsou považována za nesporná, a ve třetím odstavci jsou stanovena pravidla pro ostatní řízení. Pro oba druhy řízení platí povinnost tvrzení a povinnost důkazní.

Pro nesporná řízení platí, že soud je povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány. Břemeno tvrzení ani břemeno důkazní zde neplatí.

Pro sporná řízení je stanoveno, že soud může provést jiné než účastníky navržené důkazy, když jsou nutné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají z obsahu spisu. Jinak soud vychází z těch důkazů, které byly provedeny, a rozhoduje podle pravidel o břemeni tvrzení a důkazním břemeni, a zároveň může brát stejná tvrzení účastníků za svá skutková zjištění.⁹⁴

⁹³ § 141 zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

⁹⁴ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Linde Praha, a.s., 2011, s. 255.

5.2 Opatřování důkazů

Předtím než soud zahájí opatřování nezbytných důkazů, rozhodne o tom, jaké z navrhovaných důkazů provede. Zejména soud neprovede důkazy, jaké jsou pro věc nerozhodné a nesmějí směřovat ke zjištění skutkového stavu věci, rovněž i důkazy, které jsou zřejmě nabízeny jen proto, aby byl účelově spor prodloužen. Často účastníci předkládají mnoho především listinných důkazů, které nesmějí vůbec přispět k objasnění věci, naopak jejich provedení by směřovalo k podstatné nepřehlednosti celého důkazního řízení nebo naopak navrhuje, aby si soud opatřil důkazy, se kterými je opatření spojeno s vysokými náklady a skutečnost, která má být těmito důkazy prokázána, je možné zjistit i z jiných důkazů. Proto má soud právo v takovýchto situacích rozhodnout, že navrhované důkazy neprovede, a to především se zřetelem na zásadu rychlosti a hospodárnosti řízení. Takové rozhodnutí má podobu usnesení a soud jej pokaždé musí patřičně odůvodnit, protože právě neprovedení navržených důkazů může být následně odvolacím důvodem ve smyslu § 205 odst. 2 písm. d) občanského soudního řádu. Podnětem k tomu, aby soud zamítl provést navržený důkaz, nemůže např. být jeho nevěrohodnost, jelikož samotný závěr o věrohodnosti důkazu je až součástí jeho hodnocení, a zároveň není možné hodnotit důkaz, který nebyl proveden. Soud je povinen důkladně hodnotit, které důkazy by mohly být provedeny, protože neprovedení nezbytných důkazů, ať již jde o důkazy navrhované účastníky nebo o důkazy, které by soud měl provést bez návrhu, může směřovat k nekompletnímu zjištění skutkového stavu věci. Tento podnět je také nejběžnějším podnětem podaných odvolacích prostředků.⁹⁵ Soud tedy je povinen dbát na to, aby jeho skutková zjištění odpovídala materiální pravdě a jeho rozhodnutí bylo správné a jednoznačné.

Oproti tomu soud smí provést i jiné důkazy, než byly účastníky navrhovány. Tato aktivita soudu ale nemůže v žádném případě zasahovat do přímého postavení účastníků, soud může provést jiné důkazy, než které byly účastníky navrhovány pouze tehdy, pokud nutnost jejich provedení vyšla v řízení najevo, nemůže po důkazech pátrat. Soud tedy

⁹⁵ § 205 odst. 1 písm. d) zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

nemůže sám ze své iniciativy do sporu zavádět skutečnosti, pro které není podklad v obsahu spisu a v průběhu stávajícího řízení.

Jestliže soud dospěje k závěru, jaké důkazy budou provedeny, přistoupí k jejich opatřování. Opatřování důkazů spočívá hlavně na charakteru důkazu. Nejčastějšími důkazy jsou listinné důkazy, které zejména předkládají účastníci soudu už společně s návrhem. Zbývající důkazy si opatřuje soud sám, především předvolává k výslechu svědky a účastníky řízení, zajistí znalce, popřípadě mu uloží vypracování znaleckého posudku, obstará si potřebné listiny, zajistí předmět ohledání a vyžádá si zprávy a vyjádření orgánů a fyzických a právnických osob.⁹⁶

V situaci, že soud provádí důkaz výslechem svědka, musí jej poučit o tom, že se musí k soudu dostavit a vypovídat o určité věci jako svědek. V předvolání soud současně poučí svědka, že nedostavení se k výslechu může mít za následek uložení pořádkové pokuty či předvedení k výslechu. Tato povinnost platí i pro účastníky řízení, jestliže soud rozhodne o tom, že je zapotřebí provést důkaz výslechem účastníka.

Důkaz ohledáním získá soud tak, že buď vyzve osobu, která má příslušnou věc, aby ji soudu předložila, nebo vyzve účastníky, aby se přímo dostavili k ohledání na místo, kde se předmět nalézá.

Listinné důkazy především, jako zprávy a vyjádření státních orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny opatří soud způsobem, že vyzve osoby, aby soudu příslušné listiny předložily. Každý účastník musí na dotaz soudu sdělit skutečnosti, které jsou důležité pro řízení a rozhodnutí ve věci. Odmítnout soudu sdělit tyto skutečnosti smí pouze ten, kdo by tak mohl učinit jako svědek. Oproti tomu, vzniknou-li této osobě při obstarávání listiny nějaké náklady, má tato osoba stejná práva jako svědek, pokud je v řízení uplatní, představuje to, že má právo na náhradu hotových výdajů.

⁹⁶ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 499.

5.3 Provádění důkazů

Aby mohl soud při svém rozhodování z důkazů vycházet, je povinen tyto důkazy nejdříve provést tak, aby jejich provedení směřovalo ke spolehlivě zjištěnému skutkovému stavu. Postup při dokazování spočívá především na předsedovi senátu, protože zákon nevymezuje žádná pravidla pro pořadí prováděných důkazů. Soud obvykle nejdříve provede takové důkazy, které nejlépe osvětlí skutkový průběh, až potom provádí důkazy podpůrné. Dokazování provádí soud bezvýhradně při jednání, protože jediné tak je dodržena zásada přímosti. Může však také dojít k případu, že důkaz není možné provést ani mimo jednání. K tomuto případu dochází zejména při provádění důkazu ohledáním nemovitosti, výslechu nemocného svědka apod. V situaci, že se takový důkaz nachází ve velké vzdálenosti od sídla soudu, je se zřetelem na hospodárnost řízení účelnější, aby takovýto důkaz byl proveden dožádaným soudem. Provádění důkazů prostřednictvím dožádaného soudu je povinen procesní soud odpovědně rozmyslet, protože jde o výjimku v zásadě přímosti řízení. Pro provádění důkazů dožádaným soudem má velký význam i obsah dožádání, s jakým se procesní soud na dožádaný soud obrací. Pokud v něm nejsou uvedeny všechny potřebné údaje, je práce dožádaného soudu značně ztížena. Procesní soud je povinen zaslat spis nebo jeho část společně se žádostí o provedení důkazu soudu, v jehož obvodu se důkaz nachází, toto dožádání musí obsahovat všechny potřebné údaje, ze kterých musí být zcela jasné, jakým způsobem má být důkaz proveden a co z něj má být zjištěno. Potom dožádaný soud v souladu s pokyny, které mu byly dány, důkaz provede a odešle nazpět soudu, který jej o provedení důkazu žádal.⁹⁷

Provádění důkazů dožádaným soudem a provádění důkazů mimo jednání znázorňují dvě výjimky již uvedené zásady přímosti.⁹⁸ Třetí výjimkou je rozhodnutí bez jednání, podle které k projednání věci samé není zapotřebí nařizovat jednání, pokud ve věci je možné rozhodnout pouze na základě účastníky předložených listinných důkazů a účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali nebo případně s tím souhlasí. Pokud

⁹⁷ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 500.

⁹⁸ § 115a zákona č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

tedy ve věci není nařízeno jednání, nesmí soud ani provádět dokazování a vychází při svém rozhodnutí jen z důkazů už předložených. V praxi soudy skoro před každým jednáním účastníky o možnosti rozhodnout bez nařízení jednání poučují, účastníci ale pořád v převážné části případů trvají na projednání věci při ústním jednání. Čtvrtou výjimkou ze zásady přítomnosti je vydání rozsudku pro uznání, protože v této situaci soud také rozhoduje bez nařízení jednání jen na základě skutkových zjištění daných, buď výslovným uznáním žalovaného, nebo fikcí uznání, žádné dokazování soud neprovádí.

Účastníci mohou být přítomni při výslechu svědků či účastníků nebo provádění důkazu listinou, jejíž obsah je zaměřen ke zjištění rozhodných skutečností, vyjádřit se k její pravosti či správnosti a k výsledkům provedeného šetření. Ať už se jedná o důkaz prováděný při jednání či mimo něj, mají účastníci pokaždé právo být přítomni jeho provádění. Soud musí pokaždé vyrozumět účastníky o tom, kdy a kde bude který důkaz prováděn. Toto souvisí se všemi důkazy bez ohledu na to, že některé prováděné důkazy se jeví i bez přítomnosti účastníka u jednání jako nezpochybnitelné nebo alespoň postačující pro vynesení rozhodnutí. Po provedení důkazu mimo jednání musí předseda senátu při následujícím jednání oznámit jeho výsledky. Účastníci mají právo se ke všem důkazům, které byly provedeny, vyjádřit. Toto právo je i zakotveno Listině základních práv a svobod,⁹⁹ podle které má každý právo na to, aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům, to vychází i ze zásady rovnosti účastníků řízení. Zásada rovnosti účastníků zahrnuje i zásadu, ve které mají být v řízení vyslyšeny obě strany, tj. zásadu *audiatur et altera pars*, která znamená, že o každé skutečnosti, o které se vyjadřuje jedna procesní strana, musí být dána stejná možnost vyjádření druhé straně. Soud je povinen po každém provedeném důkazu vyzvat účastníky, jestli se k němu chtějí vyjádřit, a to co do jeho obsahu, pravosti či věrohodnosti, protože tím, že účastník přednese soudu všechny své případné výhrady a pochybnosti o spolehlivosti provedeného důkazu, pomáhá k hodnocení provedených důkazů soudem. V zájmu soudu tedy je, aby pokaždé po provedení určitého důkazu v protokolu vyjádřil stanoviska přítomných účastníků, a to i v situaci, kdy k provedeným důkazům žádné připomínky nemají.

⁹⁹ Článek 38 usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti Ústavního pořádku České republiky

Dokazování je nutné provádět tak, aby byla šetřena povinnost zachovávat mlčenlivost o utajovaných skutečnostech chráněných zvláštním zákonem¹⁰⁰ a jiná zákonem stanovená nebo státem uznaná povinnost mlčenlivosti. V těchto situacích je možné provést výslech jen tehdy, pokud vyslýchaného zprostil povinnosti mlčenlivosti příslušný orgán nebo ten, v jehož zájmu má tuto povinnost. V zákoně je přímo tato povinnost soudu stanovena, a sice v § 124 občanského soudního řádu. Pokud tedy oprávněný orgán zamítne vydat rozhodnutí o zproštění mlčenlivosti, nemůže být ani předmětem dokazování. V opačném případě, jestliže oprávněný orgán zavázanou osobu mlčenlivosti zproští, je zapotřebí v řízení před soudem učinit zvláštní opatření k ochraně těchto skutečností. Obvykle je u těchto jednání vyloučena veřejnost a všechny osoby, které se takového jednání účastní, musí být soudem poučeny podle zákona č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností. Další zákonem vymezenou povinností mlčenlivosti je např. povinnost pro soudce, advokáty, znalce a tlumočníky, kteří také smějí o skutečnostech podléhajících této ochraně před soudem vypovídat jen tehdy, byli-li této povinnosti zproštěni příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu jim byla povinnost mlčenlivosti uložena.

Provádění důkazů v rámci EU

Dokazování se bezvýhradně provádí před soudem, který provádí řízení. Vyžádání jiného soudu o provedení tohoto úkonu je ojedinělé.¹⁰¹

Nutnost provést důkaz dožádaným soudem může vzniknout i ve vztahu k cizině. V této situaci je zde nařízení Rady EU 1206/2001, o spolupráci soudů členských států při provádění důkazů v řízení ve věcech občanských a obchodních, které nabylo účinnosti 1. ledna 2004. Nařízení očekává přímý styk mezi soudy členských států. Pro tyto účely

¹⁰⁰ Zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰¹ § 39 a § 122 zákona č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád

počítá s ústředním orgánem v každém členském státu, ale to jen ve výjimečných případech.

Dožádání mezi soudy jiných států uděluje soudům dvě varianty: jednak lze požádat o provedení určitého důkazu cizím soudem. Zároveň může být soudce nebo jiná osoba dožadujícího soudu přítomna. Též je nutno dovolit účast účastníkům řízení nebo jejich zástupcům. Důkaz se provádí podle práva dožádaného státu a proveden musí být ve lhůtě 90 dnů.¹⁰²

Druhou variantou je přímé provedení důkazu procesním soudem v zahraničním státě. Je-li takové přímé provedení důkazu připuštěno, je možno je provést, podrobí-li se mu dotčené subjekty dobrovolně. Každý musí být o tomto poučen. Na území zahraničního státu nemohou soudní orgány vynucovat splnění procesních povinností a vykonávat tak státní moc.

5.4 Hodnocení důkazů

Hodnocení důkazů se považuje za myšlenkovou činnost soudu, kterou je provedeným důkazům přikládána hodnota závažnosti pro rozhodnutí, hodnota zákonnosti, hodnota pravdivosti, popřípadě věrohodnosti.

Při hodnocení důkazů soud z hlediska jejich:

- a.) závažnosti určuje, jaký smysl mají jednotlivé důkazy pro jeho rozhodnutí a zda o ně může opřít svá skutková zjištění,
- b.) zákonnosti zjišťuje, zda byly důkazy získány a provedeny způsobem odpovídajícím zákonu nebo zda v tomto směru vykazují vady; k důkazům,

¹⁰² WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání.* Praha: Linde Praha, a.s., 2011, s. 250.

kteře byly získány nebo provedeny v rozporu s obecně závaznými předpisy, soud nepřihlédne,

- c.) pravdivosti dochází k závěru, které skutečnosti, o nichž vytváří zprávu, lze pokládat za pravdivé a které nikoli. Vyhodnocení důkazů vyžaduje také posouzení věrohodnosti důkazního prostředku a způsobu, jakým se podle zákona provádí.

Z ústavní zásady nezávislosti soudů dle článku 82 Ústavy vyplývá zásada volného hodnocení důkazů. Tato zásada je zachycena i v § 132 občanského soudního řádu, podle kterého soud hodnotí důkazy dle svého zvážení, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné spojitosti, současně přitom důkladně přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co sdělili účastníci. Protikladem této zásady je zásada legální teorie důkazní, která nařizuje formální postup a určuje význam jednotlivých důkazů.

Zásada volného hodnocení důkazů se do důkazního řízení v kompletním rozsahu dostala až po buržoazních revolucích. Utkvívá v tom, že soud hodnotí důkazy, které provedl volně podle svého vnitřního přesvědčení, a zároveň používá pravidel logického myšlení. Občanský soudní řád nepřipouští žádnému důkaznímu prostředku větší význam než důkaznímu prostředku jinému. Je tedy jen na úvaze soudu, který důkaz bude pokládat v konkrétním případě jako stěžejní a který naopak jako podpůrný důkaz. Výjimkou jsou důkazy uvedené v § 135 občanského soudního řádu, a to ty, ve kterých provádí soud důkaz rozhodnutím příslušných orgánů o tom, že byl spáchán trestný čin, přestupek nebo jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních předpisů, je soud těmito rozhodnutími vázán. I přesto je soud vázán v rozhodnutích o osobním stavu.

Pokud soud rozpozná, že provedené důkazy si vzájemně odporují, je na něm, jak tento rozpor vyřeší. Ve zdůvodnění rozhodnutí musí být potom udáno, proč některým důkazům soud uvěřil nebo neuvěřil, které důkazy se navzájem podporují a které důkazy nejméně dokazují prokazovanou skutečnost. Soud je povinen se v odůvodnění zabývat všemi v řízení provedenými důkazy, stejně jako i důkazními návrhy, které účastníci přednesli, z toho vyplývá, že musí odůvodnit, proč některé z navrhovaných důkazů neprovedl a proč z některých provedených důkazů nevycházel. Jestliže by totiž

soud tyto důkazy ve zdůvodnění svého rozhodnutí úplně přehlédnul, jednalo by se o procesní pochybení, které zakládá nepřezkoumatelnost vydaného rozhodnutí a ještě navíc je toto rozhodnutí postiženo vadami, které svým charakterem už mají znaky protiústavnosti. Zásada volného hodnocení důkazů neznamená, že by soud ve svém zamyšlení nad rozhodnutím, jímž řízení končí, měl na výběr, které z provedených důkazů vyhodnotí a které nikoliv, nebo o které z provedených důkazů svá skutková zjištění opře a které opomene. V takových situacích, jde-li o rozhodnutí již pravomocné, má účastník podávající proti němu ústavní stížnost šanci na úspěch.¹⁰³

Struktura odůvodnění musí vést k jeho logickému složení, v němž jeden závěr soudu by měl plynout z druhého a ve svém shrnutí by všechny měli vytvořit zcela jednotný a nerozporný celek. Toto plyne i z ustanovení § 157 občanského soudního řádu, které soudům přesně ukládá, jak má odůvodnění rozhodnutí vypadat. Odpustíme-li od formálních náležitostí rozhodnutí, tvoří součást odůvodnění soudem nehodnocená část, do které patří podstatný obsah přednesů, z nichž musí být dostatečně jasné, co žalobce v řízení tvrdil a jaké důkazy k prokázání tohoto tvrzení soud provedl. Centrum odůvodnění spočívá v jeho další části, totiž v té, v níž soud má vyložit, které skutečnosti má za zjištěny a o které provedené důkazy tato zjištění opírá, a především, jakými úvahami se při jejich hodnocení řídil a proč neprovedl důkazy další. Pokud je takto zdůvodněn soudem zjištěný skutkový základ posuzované věci, následuje jeho též zdůvodněné zhodnocení pod konkrétní ustanovení právní normy, v němž by měly být úvahy soudu přezkoumatelným způsobem dovršeny.¹⁰⁴

¹⁰³ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 503.

¹⁰⁴ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 504.

ZÁVĚR

Procesní dokazování je významnou součástí civilního procesu, je to zákonem upravený postup, pomocí kterého soud získává poznatky o skutečnostech, které jsou pro projednávanou věc rozhodné. Tyto skutkové poznatky získané soudem jsou základním předpokladem pro jeho správné a spravedlivé rozhodnutí, které by mělo být hlavním cílem civilního procesu, ve kterém je poskytována ochrana soukromoprávním právům fyzických a právnických osob.

Cílem diplomové práce bylo uspořádaně a komplexně pojednat o celém dokazování v civilním procesu. V úvodu diplomové práce jsou vymezeny základní pojmy, kterými jsou procesní dokazování, skutečnost a právo, předmět dokazování, důkaz a důkazní prostředek. Dále se zabývá usnadňováním dokazování, které soudu usnadňují dokazování ve složitých nebo nemožných situacích, jsou jimi především právní domněnka, prejudiciální otázka a úvaha soudu. Předmět dokazování je zde popsán i negativně, a to uvedením skutečností, které není třeba dokazovat, kterými jsou skutečnosti obecně známé, skutečnosti známé soudu z jeho činnosti a právní předpisy uveřejněné ve Sbírce zákonů České republiky. V určitých případech nejsou předmětem dokazování ani skutečnosti, které účastníci shodně tvrdí. Závěrem obecných výkladů procesního dokazování je pojednáno o rozdílech mezi řízením sporným a nesporným. Toto systémově patří spíše do obecných výkladů o občanském soudním řízení, ale považovala jsem za potřebné věnovat jim jednu podkapitulu, a to proto, že některé instituty procesního dokazování se v těchto řízeních uplatňují odlišně.

V další kapitole je věnována pozornost zásadám civilního procesu a jejich vlivu na podobu a průběh dokazování v nalézacím řízení. Pochopení těchto zásad je klíčové k pochopení procesního dokazování jako komplexu. Především jsou zdůrazněny rozdíly mezi zásadou projednací, která ovládá řízení sporné, a zásadou vyšetřovací, která ovládá řízení nesporné. Tyto dvě zásady podstatným způsobem ovlivňují skutečnosti, které se stanou předmětem dokazování a jakým způsobem zjistí soud skutkový stav věci.

Další kapitola nazvaná Postavení soudu a postavení účastníků v procesním dokazování se zaměřuje především na povinnosti tvrzení a důkazní břemena účastníků, která je následována břemeny tvrzení a dokazování. Povinnosti tvrzení a důkazní velmi ovlivňují zjištění skutkového stavu věci soudem a mají je účastníci ve sporném i nesporném řízení. Břemeno tvrzení a důkazní, které představuje odpovědnost za splnění povinnosti tvrzení a důkazní, však zatěžuje účastníky pouze ve sporném řízení. Pochopení důkazního břemene, jehož smyslem je umožnit soudu rozhodnout v případech, kdy nebyly prokázány tvrzené skutečnosti a nebyl prokázán ani jejich opak, je velice důležité pro pochopení dokazování ve sporném řízení.

Dále se diplomová práce zabývá jednotlivými důkazními prostředky, které jsou upraveny v občanském soudním řádu. Jsou zde celkově podrobně vysvětleny.

Závěr diplomové práce je věnován samotnému průběhu procesního dokazování a jeho čtyřem fázím.

První fází je navrhování důkazů. Do navrhování důkazů zasahuje zásada projednací a vyšetřovací. Navrhování důkazů je ve sporném řízení do značné míry ovlivněno koncentrací řízení, která stanoví, do kdy mohou účastníci své důkazní návrhy činit.

Druhou fází je opatřování důkazů. Ve spojitosti s touto fází je pojednáno o rozhodování soudu o tom, které z navrhovaných důkazů provede. Soud takto posuzuje navrhované důkazy z hlediska jejich vhodnosti a přípustnosti.

Třetí fází je provádění důkazů. V této fází se projevuje zásada přímosti, podle které provádí soud důkazy zásadně jen při jednání a za účasti účastníků.

Čtvrtou a poslední fází je hodnocení důkazů. Do hodnocení důkazů se promítá zásada volného hodnocení důkazů. Diplomová práce pojednává o hodnocení důkazů soudem podle jejich pravdivosti, závažnosti a zákonnosti.

Cílem diplomové práce bylo co nejlépe přiblížit a vyložit nejrozsáhlejší oblast civilního procesu, a to dokazování v civilním procesu. Při zpracování této diplomové

práce jsem pracovala s jednotlivými právními předpisy a vycházela jsem z odborné literatury.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BUREŠ, J.; DRÁPAL, L. *Občanský soudní řád. Komentář. 1. vyd.* Praha: C. H. BECK, 1994. ISBN 80-7239-155-0.

BUREŠ, J.; DRÁPAL, L.; KRČMÁŘ, Z.; MAZANEC, Z. *Občanský soudní řád. Komentář. Vyd. 6.* Praha: C. H. BECK, 2003. ISBN 80-7179-739-1.

ČEŠKA, Z. a kolektiv. *Občanské právo procesní.* Praha: Panoráma, 1989. ISBN 80-7038-033-0.

GERLOCH, A. *Teorie práva. 4. upr. vyd.* Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2007. ISBN 978-80-7380-023-9.

HANDL, V.; RUBEŠ, J. *Občanský soudní řád. Komentář. 1. vyd.* Praha: Panoráma, 1985.

KINDL, M.; ŠÍMA, A.; DAVID, O. *Občanské právo procesní. 1. vyd.* Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. ISBN 80-86898-47-4.

KNAPP, V. *Teorie práva. 1. vyd.* Praha: C. H. BECK, 1995. ISBN 80-7179-028-1.

MACUR, J. *Dokazování a důkazní břemeno v civilním soudním řízení, Právo v podnikání č. 12,* 1994.

SCHELLEOVÁ, I. *Český civilní proces.* Praha: Linde, a.s., 1997. ISBN 80-7201-065-4.

SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces.* Praha: Eurolex Bohemia, a.s., 2006. ISBN 80-86861-09-0.

SCHELLEOVÁ, I.; SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví.* Praha: Eurolex Bohemia, a.s., 2004. ISBN 80-86432-65-3.

STAVINHOVÁ, J.; HLAVSA, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3271-5.

SVOBODA, K. *Dokazování*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-414-7.

WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Linde Praha, a.s., 2011. ISBN 978-80-7201-842-0.

WINTEROVÁ, A.; POKORNÝ, M.; RUBEŠ, J. *Občanský soudní řád a předpisy související*. Praha: Linde, a.s., 1999. ISBN 80-7201-185-5.

Seznam použitých zákonných norem

ÚZ č. 612, *Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod*. Ostrava: Sagit, 2008. ISBN 978-80-7208-617-7.

ÚZ č. 740, *Občanský soudní řád, soudní řád správní, Rozhodčí řízení, Exekuční řád, soudní poplatky a další předpisy*. Ostrava: Sagit, 2009. ISBN 978-80-7208-758-7.

ÚZ č. 1001, *Advokáti, Soudci a soudy, Notáři, Znalci a tlumočníci*. Ostrava: Sagit, 2014. ISBN 978-80-7488-027-8.

Seznam použité judikatury

Judikatura Nejvyššího soudu, sp. zn. 21 Cdo 2368/98.

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 28. 3. 2000, sp. zn. 9 Co 164/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2002, sp. zn. 33 Odo 18/2001.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2002, sp. zn. 30 Cdo 222/2001.

Seznam použitých internetových zdroj

Nejvyšší soud. Dostupný na WWW: <www.nsoud.cz>.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Pavla Kelichová

Obor: Evropská hospodářskosprávní studia

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Dokazování v civilním procesu

Rok: 2017

Počet stran textu bez příloh: 70

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 22

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 1

Vedoucí práce: Doc. PhDr. JUDr. Jakub Rákosník Ph.D.